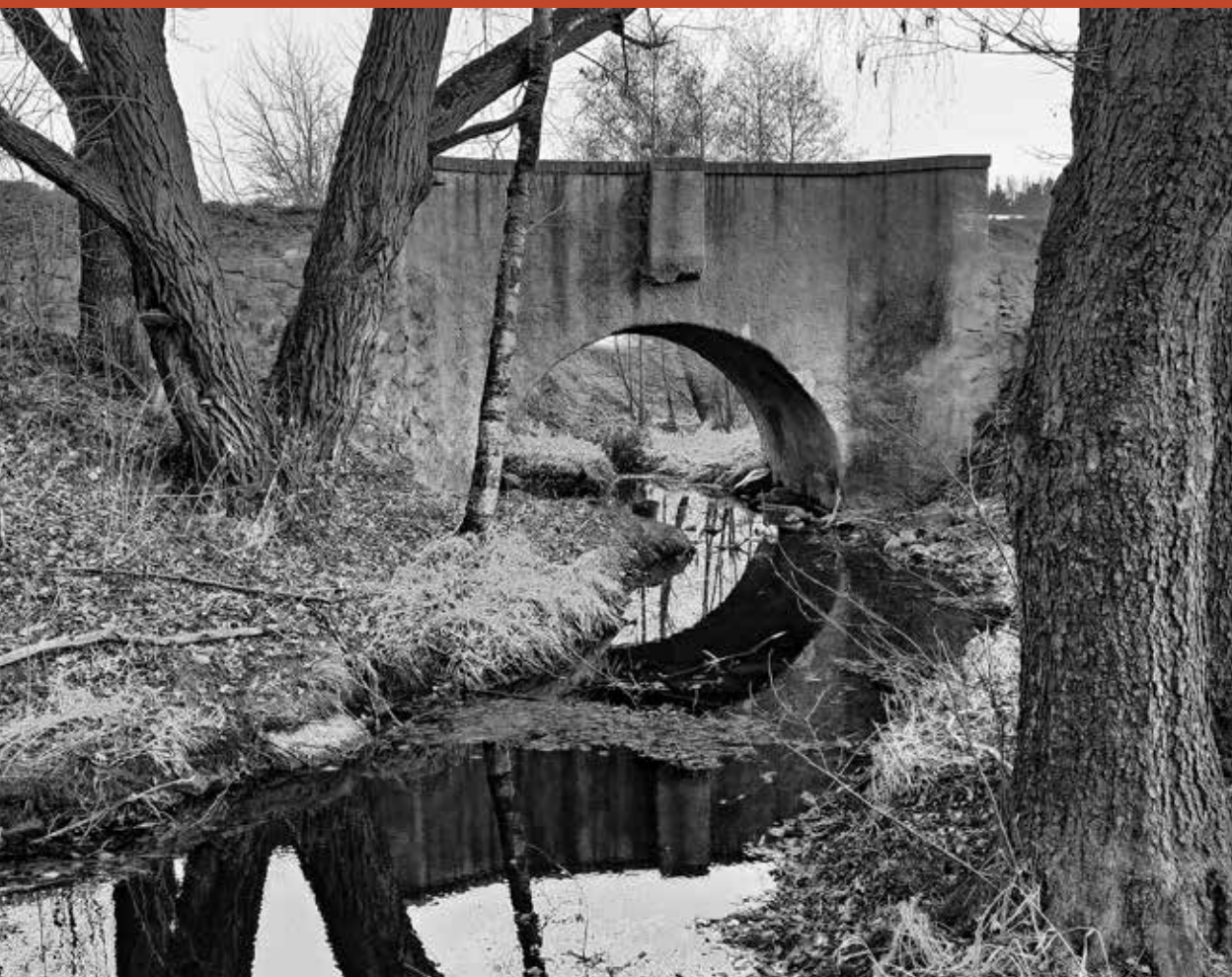

Jižní Čechy
3/2024/2

Památky

Obsah

ČLÁNKY A STUDIE

- 5 Plavení dřeva na Novohradsku ve světle meziválečných plavebních programů a reliktnů dochovaných v krajině | *Aleš Vyskočil, Jaromír Florian, Zbyněk Sviták, Michal Bureš*
- 47 Rechle nejsou krytá lávka. Historie a podoba plavebního zařízení na příkladu rechlí Ponholz v Blansku u Kaplice | *Jarmila Hansová*
- 92 Schwarzenberská obnova zříceniny hradu Vítkův Kámen | *Jiří Havlice*
- 106 Devastace Staroměstského hřbitova v Českých Budějovicích a památkářské snahy o jeho záchranu v letech 1940–1957 | *Martin Gaži*

ZE SVĚTA PAMÁTEK

Prohlášené kulturní památky

- 137 Kulturní památky nově prohlášené v letech 2022 a 2023 | *Jana Štorková*

Lidé za památkami

- 155 Kdo a proč zachraňuje nemovité kulturní památky? Obnova výletní restaurace Rudolfov u Jindřichova Hradce | *Peter Chvojka*

Zprávy

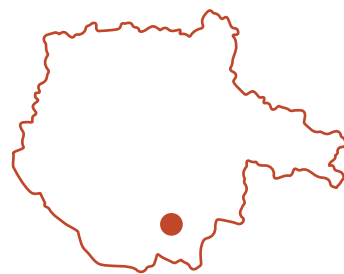
- 162 Kulturně společenské centrum „Port 1560“ v Českém Krumlově | *Alena Vinařová*
- 164 Nález a restaurování dvoulodního sálu městského panského sídla (vdovského sídla Anny z Roggendorfu) v Českém Krumlově | *Roman Lavička*
- 166 Nález a restaurování nástěnných maleb v kostele sv. Havla v Čejeticích | *Roman Lavička*
- 169 Záchrana a rekonstrukce tzv. záměčku Terezínov v Albeři u Nové Bystřice | *Hana Novotná*
- 171 Oprava silničního mostu přes řeku Malši pod Římovem | *Václav Hájek*
- 173 Sporný projekt přístavby v areálu milevského kláštera | *Martin Gaži*

Rechle nejsou krytá lávka

Historie a podoba plavebního zařízení na příkladu rechlí Ponholz v Blansku u Kaplice

Barrier (Rake) Is Not a Covered Footbridge

The History and Form of the Timber Floating Facility on the Example of the Ponholz Barrier in Blansko near Kaplice

Jarmila Hansová

Abstrakt: Práce vznikla v rámci výzkumu historie plavení polenového dřeva v Novohradských horách na Pohořském potoce a říčce Černé. Jedním z nutných zařízení této plavební trasy byly též rechle na Černé v Blansku, sloužící k chytání plaveného dřeva. Ačkoliv je tento objekt kulturní památkou, je dlouhodobě opomíjen a jeho historie téměř zapomenuta. V Památkovém katalogu i jinde je pokládán za pouhou krytou lávku. V této práci je prezentována jeho stavební historie na základě archivních pramenů i terénní dokumentace. Pro zařazení do kontextu vývoje tohoto specifického plavebního zařízení bylo nutné obrátit se ke sto let starým německým učebnicím lesnictví, neboť toto téma je u nás nezpracované. V důsledku toho se podařilo v literatuře dohledat pouhé čtyři další rechle, všechny situované v jihozápadních Čechách (v Lenoře, Českém Krumlově, Plavu a na Vchynicko-tetovském kanále). Lze však předpokládat, že se i po zániku kdysi hojně rozšířeného plavení dřeva mohlo na území České republiky dochovat mnohem více rechlí. Přínosem práce jsou mimo jiné zcela nové poznatky o podstatných konstrukčních součástech rechlí. Článek je nejen výzvou, ale i částečným vodítkem pro všechny, kteří by se chtěli tomuto badatelsky opomíjenému tématu věnovat.

Klíčová slova: rechle; hrablo; brlení; krytá lávka; plavení dřeva; Blansko u Kaplice; Lenora; Švařec; památková péče

Recenzovaný odborný článek vznikl v rámci grantového projektu NAKI III „Komplexní přístupy k identifikaci, ochraně a údržbě historických systémů retence a distribuce vody v horských oblastech České republiky s ohledem na památkovou péči“, kódové označení projektu DH23P03OVV007.

Abstract: This work was written as part of research into the history of timber floating in the Novohradské Mountains (The Gratzen Mountains) on the Pohořský Brook and the Černá River. One of the necessary facilities of this navigation route was also the barrier on the Černá River in Blansko, used for catching the floated wood. Although this object is a cultural heritage site, it has long been neglected and its history almost forgotten. In the Heritage Catalogue and elsewhere, it is considered to be a mere covered footbridge. This paper presents its construction history based on archival sources and field documentation. In order to place the development of this specific navigation device in context, it was necessary to turn to 100-year-old German textbooks on forestry, as the subject has not been previously researched in this country. As a result, only four other barriers could be traced in the literature, all of which were located in south-west Bohemia (in Lenora, Český Krumlov, Plav and on the Vchynice-Tetov Canal). However, it can be assumed that many more barriers may have survived in the Czech Republic even after the demise of the once widespread timber floating. The contribution of the work can be found, among other things, in completely new discoveries about the essential structural components of the barriers. The article is not only a challenge, but also a partial guide for all those who would like to study this neglected topic.

Keywords: barrier; rake; bar screen; timber floating; Blansko near Kaplice; Lenora; Švařec; heritage protection

The article was written in the framework of the NAKI III grant project “Complex approaches to the identification, protection and maintenance of historical water retention and distribution systems in mountain areas of the Czech Republic with regard to heritage conservation”, project code DH23P03OVV007.

U vesnice Blansko poblíž Kaplice (okres Český Krumlov) se na říčce Černá, necelý kilometr před jejím soutokem s Malší, nachází celkem pět mohutných mostních pilířů z kamenných kvádrů. Dva z nich jsou umístěny poněkud nezvykle na souši po levém břehu říčky, tři další na jejích březích a uprostřed řečiště. Ty dnes slouží jako podpora

Obr. 1. Blansko u Kaplice, rechle nazývané Ponholz, celkový pohled proti proudu říčky Černé, označení suchozemských pilířů, foto: Marie Hansová, 2024

Obr. 2. Blansko u Kaplice, rechle nazývané Ponholz, bok odkrytého suchozemského pilíře, za ním pátý pilíř, foto: autorka, 2024

Obr. 3. Most přes Černou, lept, Jan Bulíř, sedmdesátá léta 20. století (?), zdroj: soukromá sbírka

pro novodobou lávku, sestávající z již zprohýbaných klád spojených fošnami. Dnešní stav lávky příchozího zrovna neláká, aby se tudy pokusil přejít na druhou stranu řeky, zvlášť když na její zábradlí upomíná již jen pár hranolových sloupků. Ostatně tato situace asi nikomu nevadí, protože zhotovitel popsaného provizoria (majitel blízké bývalé buquoyské hájenky) si s tím – dle jeho vlastních slov – snadno poradí a jiných poutníků je v tomto odlehlém místě pomálu. Přes lávku totiž vede jen sotva znatelná pěšina, která ani dříve nepatřila mezi významnější spojnice.¹ Říčku Černou lze navíc pohodlně překonat přes most, který se nachází o sedm set metrů výše proti proudu na silnici mezi Blanskem a Soběnovem u bývalé papírny.

Dnešní provizorní lávka nahradila starou krytou dřevěnou lávku, kterou někdy před rokem 2006 kdosi podpálil. Vandalsky tak zničil součást kulturní památky, zapsané v roce 1958 jako „krytá lávka“.² Na první pohled z ní zbylo jen oněch pět pilířů, z nichž dva pobřežní se dnes ztrácejí uprostřed hustého podrostu v náletovém lesíku. Ještě před pár desítkami let zde místo něj byla louka, na níž se pořádaly pionýrské tábory a různé akce škol z blízké Kaplice.³ Za velmi nízkého stavu vody, na který jsme při dokumentaci rechlí v květnu 2024 měli štěstí, se pod pilíři odhalilo dno zpevněné kamennou dlažbou, z obou stran rámovanou dvojicí tenkých trámů. Vnější trámy v sobě obsahovaly dlaby obdélného tvaru, rozmístěné ve větších rozestupech. Na detailnější průzkum této

1 Národní archiv (dále NA), fond Stabilní katastr – indikační skici, sign. BUD 253, mapa stabilního katastru Blanska z roku 1826.

2 „Krytá lávka“ v Blansku u Kaplice je zapsaná v Ústředním seznamu kulturních památek pod rejstříkovým číslem 13795/3-1217.

3 Za toto sdělení děkuji mému kolegovi Václavu Hájkovi, který v Kaplici vyrostl. Fotografie školních dětí, shromážděných před pobřežní částí rechlí, je otištěna v KOVÁŘ, Daniel – MÖRTL, Pavel, *Technické památky, in: Novohradské hory a novohradské podhůří. Příroda, historie, život*, DUDÁK, Vladislav (ed.), Praha 2006, s. 547–554, zde s. 551.

↑ Obr. 4. Blansko u Kaplice, rechle nazývané Ponholz, část při levém břehu říčky Černé, pohled po vodě, foto: 1980, zdroj: NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, sbírka fotografické dokumentace

← Obr. 5. Blansko u Kaplice, rechle nazývané Ponholz, pohled z pravého břehu říčky Černé, foto: 1980, zdroj: NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, sbírka fotografické dokumentace

Obr. 6. Blansko u Kaplice, rechle nazývané Ponholz, na pohledu zpredu jsou dobře patrné dlaby v nosníku, do kterého se opíraly tyče brlení, foto: V. Šolc, 1955, zdroj: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i., fotodokumentační sbírka Praha, sign. 5958 HK

Obr. 7. Blansko u Kaplice, rechle nazývané Ponholz, pohled zezadu, foto: V. Šolc, 1955, zdroj: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i., fotodokumentační sbírka Praha, sign. 5957a HK

Obr. 8. Blansko u Kaplice, rechle nazývané Ponholz, zpevněné dno pod rechlemi, povodní strana, naznačený směr proudu, foto: Marie Hansová, 2024

konstrukce bohužel nedošlo, protože její existence, dosud nikde nezmíněná, pro nás byla překvapením, a tudíž jsme ani nebyli připraveni na její průzkum v nesnadném terénu. Při příští návštěvě již byla zalitá vodou.

Tato nenadále objevená součást „kryté lávky“ dokazuje, že se nejedná o pouhý most. Účelem tohoto zařízení, zvaného rechle, totiž bylo zachytávat volně plavené polenové dřevo. To se plavilo po Pohořském potoce a následně po řekách Černé a Malší až do Českých Budějovic. V některých případech urazilo jen část této trasy. Historie rechlí však obecně známa není, ačkoliv základ systému a historie buquoyského plavení dřeva z novohradských lesů byly přehledně popsány již v roce 2006 v objemné knize *Novohradské hory*.⁴ V ní jsou na několika místech stručně zmíněny také rechle v Blansku. Patřily k nutnému vybavení plavebního podnikání od samého počátku, tedy od roku 1780, kdy byly pojmenovány Ponholz podle pomístního názvu blízké tratě, a toto jméno nesly až do poloviny 20. století.⁵ Jak bude dále podrobně doloženo, byla jejich prvotní konstrukce pouze dřevěná, dnešní kamenné pilíře pocházejí až z let 1858–1860.

Plavení polenového dřeva se zejména před zavedením železniční dopravy provozovalo na mnoha našich větších i malých tocích,⁶ včetně například Zlaté stoky na Třeboňsku.⁷

4 BUREŠ, Michal – PAŘEZ, Jan, Plavení dřeva, in: *Novohradské hory a novohradské podhůří. Příroda, historie, život*, DUDÁK, Vladislav (ed.), Praha 2006, s. 679–686; KOVÁŘ, Daniel – MÖRTL, Pavel, *Technické památky*, tamtéž, s. 547–554.

5 Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Třeboň (dále jen SOA v Třeboni, odd. Třeboň), fond Buquoyské ústřední ředitelství Nové Hradky, inv. č. 57, sign. III G, kart. č. 24, programy volné plávky dřeva z let 1931–1944.

6 Plavení dříví bylo hospodárné tam, kde nebyly přístupové komunikace a kde nebylo možno dříví zužitkovat na místě. Leckdy byly využívány i vedlejší toky, například v letech 1822–1831 se plavilo i na Křemežském potoce na Českokrumlovsku. Plavené dříví bylo chytáno až v Českých Budějovicích. LANDA, Miroslav, Plavení dříví v jižních Čechách, *Lesnická práce. Časopis pro lesnickou vědu a praxi*, 1978, roč. 57, s. 233.

7 SOA v Třeboni, odd. Třeboň, fond Velkostatek (dále jen Vs) Třeboň, inv. č. 943, sign. IA 6Walfa No. 5, kart. č. 25, smlouva mezi třeboňským panstvím a klášterním statkem o podmínkách plavby po Zlaté stoce z roku 1781.

S ukončením tohoto typu dopravy dřeva, k němuž došlo většinou nejpozději v polovině 20. století, zmizely i rechle – v první řadě ty, jejichž konstrukce byly pouze dřevěné. U těch, které se dochovaly, se povědomí o jejich původní funkci buď scvrklo na pouhou informaci, že sloužily k zachytávání plaveného dřeva, k čemuž se ovšem leckdy přidaly zkreslující výklady, nebo se na jejich plavební minulost zapomnělo, což byl případ rechlí v Blansku. Před vyličením jejich historie je tedy vhodné blíže osvětlit účel a konstrukci tohoto plavebního zařízení.

Název rechle

Nezvyklé slovo rechle pochází z německého slova *Rechen*, což je česky *hrábě*. Používal se však i diminutiv „Rechl“ nebo „Rechel“,⁸ přes který s největší pravděpodobností pronikl do češtiny. V lesnické terminologii se pro toto plavební zařízení užívalo termínů *hrable*, *česlo*, *brlení*.⁹ Německy se označuje nejčastěji termíny *Holzfangrechen*, *Holzrechen*, *Fangrechen*, *Rechen*, *Fanggebäude* či také *Sperrbau*, které jednoznačně vystihují jeho podstatu – tedy hrábě (hrable) na chytání dřeva. V odborné literatuře se však objevilo i jiné vysvětlení, které se vztahuje k německému slovesu *rechnen*, tedy počítat, neboť na skladišti poblíž rechlí se prováděla evidence plaveného dřeva vyskládaného do hranic přesných rozměrů.¹⁰ To však považujeme za význam až druhotně odvozený, který s původním významem německých pojmenování nesouvisí, neboť termín *Holzfangrechen* (a český překlad hrablo) s počítáním jaksi nepočítá. Navíc ne všechny druhy rechlí sloužily k zastavení dřeva a jeho vylovení (a tudíž vůbec možnosti jej zároveň spočítat), nýbrž pouze usměrňovaly směr jeho plavby (*Abweisrechen*). Nicméně je fakt, že se při vytahování plaveného dříví jeho množství počítalo, a proto se také vědělo, že během plavení nesvázaného dřeva docházelo k nemalým ztrátám zhruba kolem 10 % (zvaným *calo*). Ty byly zapříčiněny uvíznutím polen cestou stejně jako jejich rozkrádáním.¹¹

Starší vrstva češtiny s termínem *rechle* pracovala, jak dokládá například plavební řád Petra Voka z Rožmberka z roku 1590, kde se mluví o „rechli“ u Českého Krumlova.¹² V novější době se však tento výraz nenachází ani ve slovnících spisovné češtiny,¹³ ani ve slovníku cizích slov.¹⁴ Důvodem je kromě malé frekvence tohoto termínu jistě i existence českého ekvivalentu *hrable*, který se sice v uvedených slovnících také nevyskytuje, ale je (na rozdíl od germanismu *rechle*) obsažen v české literatuře lesnické.¹⁵ Termíny *hrable* a *hrablový most* užíval například Hynek Hladík při výkladu o zařízení, zachytávajícím plavené dřevo na konci Schwarzenberského plavebního kanálu (*partensteinské*

8 Označení „Rechl“ nebo „Rechel“ se například vyskytuje na všech třech dochovaných plánech rechlí v Blansku. SOA v Třeboni, odd. Třeboň, fond Vs Nové Hradky, nezprac., oddíl voroplavba, *Grund und Aufriess über die in den Molschiner Bach neu aufzurichten kommende Holtz Rechln bey Bohnholz* z roku 1780 (obr. 26); Státní okresní archiv (dále SOkA) Český Krumlov, fond Okresní úřad Kaplice (dále OÚ Kaplice), kart. č. 10, *Situations-Plan zur Erbauung eines neuen Holzschwemmrechels bei Ponholz nächst Pflanzten a Plan des Holzrechels in Ponholz* z roku 1859 (obr. 28 a 29).

9 KUČERA, Josef Maria, *Deutsch-tschechisches und tschechisch-deutsches Wörterbuch für die Holz-, Forst- u. Jagdwirtschaft*, Prag 1942.

10 WOITSCH, Jiří, Z historie lesní dopravy a dálkového transportu dříví. Vorooplavba I. *Lesnická práce*, 2018, roč. 97, č. 1, s. 44–45, zde s. 45. Autor neodkazuje na žádný zdroj, o který by své tvrzení opíral.

11 SCHEUFLER, Vladimír – ŠOLC, Václav, *Vorooplavba na jihočeských tocích*, Praha 1970, s. 32.

12 „Pan Jägermeister má toto šetření, aby každého roku do 5 tisíc sáhů dříví dal nahofe nasekat i sem k Krumlovu [...] dal splavit i a u rechle srovnati a tu při rechli správnou osobu naříditi, která by osoba to dříví buď k potřebě J. M. Páně aneb lidem do města prodávala.“ Tyto rechle nechal postavit Vilém z Rožmberka roku 1562 nad Českým Krumlovem, podle M. Landy tam, kde je dnes dolní trakt papíren Větrní. LANDA, M., *Plavení dřeva*, s. 583.

13 Toto slovo neuvádí ani současné, ani starší slovníky spisovné češtiny: HAVRÁNEK, Bohuslav – BĚLIČ, Jaromír – HELCL, Miloš – JEDLIČKA, Alois (red.), *Slovník spisovného jazyka českého, díl V. R–S*, Praha 1989; JUNGSMANN, Josef, *Slownjik česko-německý Josefa Jungmanna, díl III. P–R*, Praha 1837.

14 KLIMEŠ, Lumír, *Slovník cizích slov*, Praha 1981.

15 ČABART, Jan (red.), *Naučný slovník lesnický*, 1. díl, Praha 1959; POLENO, Zdeněk (red.), *Lesnický naučný slovník*, 1. díl, Praha 1994.

hrable).¹⁶ Ve slovenštině se též setkáváme s výrazem *hrable*.¹⁷ V některých novodobých popisech rechlí se můžeme setkat i s názvem *hradlový most* (konkrétně u rechlí na Vydře na začátku Vchynicko-tetovského kanálu poblíž Modravy), což je ovšem zavádějící, protože *hradlo* označuje ve vodním stavitelství stavidlo zcela zamezující průtok vody. To by byl u rechlí nežádoucí jev, protože skrze brlení voda protékat musela, jinak by nastala záplava.¹⁸

Technický slovník naučný z roku 1928 uvádí pro toto plavební zařízení termín *brlení*: „Brlení nazýváme v lesním dopravnictví veškeré stavební opatření a zařízení, jimiž jest volně plovoucí dřevo do žádaného směru sváděno nebo na určitém místě zachycováno a shromažďováno.“ Kromě toho se zde chápe *brlení* též v obecnějším významu jako „mříže nebo síta, jejichž účelem je zadržovati předměty plovoucí na vodě a ve vodě. Užívá se jich u náhonů vodních děl, [...] při vtocích do štol, kanálů, obtoků apod. [...] u výpustí rybníků.“¹⁹ Obdobně německý výraz *Rechen* může někdy rovněž označovat pouze tyče zachytávající plovoucí dřevo (brlení).²⁰

Při hledání vhodného označení pro plavební zařízení v Blansku u Kaplice na Česko-krumlovsku jsme se přiklonili k termínu *rechle*, který se v historicky převážně německojazyčné pohraniční části jihozápadních Čech stále užívá. Právě tak pojmenovali tento typ plavebních zařízení například autoři základní publikace o historii voroplavy v jižních Čechách.²¹ Název *rechle* se propasal i do několika zeměpisných názvů, příznačně ovšem jen v jižních Čechách. Zadáme-li si toto slovo do databáze Geonames, v níž jsou podchyceny zeměpisné názvy z celé České republiky včetně místních částí a pozemkových tratí, nalezneme sedm případů jeho užití u místních názvů: *Na rechlich* u kryté lávky (rechlí) v Českém Krumlově na Plešivci (okr. Český Krumlov), *Rechle* v Lenoře (okr. Prachatice), *Rechle* v Plavu na Malši (okr. České Budějovice), *Rechle* na Vydře u hrablového mostu na začátku Vchynicko-tetovského kanálu nedaleko Modravy (okr. Klatovy), místní část *U rechlí* na Vltavě v Březi pod Boršovem nad Vltavou (okr. České Budějovice),²² ulice *Rechle* ve městě Vodňany, vedoucí podél vodního kanálu vyvedeného z říčky Blanice

16 Partensteinské hrable byly postaveny na konci 18. století na řece Große Mühl před jejím vyústěním do Dunaje pod zámek Partenstein (*Partensteiner Rechen*). Hrable zanikly v roce 1926, v důsledku ukončení plavení dřeva roku 1891. HLADÍK, Hynek, *Schwarzenberský plavební kanál v zrcadle historických dokumentů = Der Schwarzenbergische Schwemmkanal im Spiegel historischer Dokumente*, [Vimperk] 2021, s. 26, 29–30.

17 BURKOVSKÝ, Júlíus, Niekďajšie unikátne Horné hrable v Banskej Bystrici, in: *Z histórie lesného dopravníctví = Z histórie lesného dopravníctva = From the forest transport history*, STEINOVÁ, Šárka (ed.), Praha – Banská Bystrica – Zvolen, s. 24–33. Za upozornění na tento sborník velmi děkuji Zdeňce Prokopové.

18 Za toto upozornění velmi děkuji Hynku Hladíkovi.

19 TEYSSLER, Vladimír – KOTYŠKA, Václav, *Technický slovník naučný*, díl XI, Praha 1935, s. 608–609. Pro vytvoření hesla brlení bylo užito opět německé literatury: FÖRSTER, Gustav R., *Das forstliche Transportwesen. Darstellung seiner Mittel und Anstalten mit Rücksicht auf zweckmäßige Auswahl, Einrichtung und Benützung derselben*, Wien 1885; ENGELS, Hubert, *Handbuch des Wasserbaues für das Studium und die Praxis*, Leipzig – Berlin 1914.

20 V tomto významu je brlení zachyceno v *Ottově slovníku naučném*: „Brlení, prlení (něm. Rechen), jest hradba podobná plotu lišetkovému, postavená do vody, aby nemohly ryby z rybníků a sádek, [...] aneb aby se na ní zachytila polena a klády při plavbě dříví.“ *Ottův slovník naučný*, 4. díl, Praha 1891, s. 719 (autor hesla Kristian Petřík, profesor na české polytechnice).

21 SCHEUFLE, V. – ŠOLC, V., *Voroplavba*, s. 7, 20, 30 a 31. Autoři slovo *rechle* užívají v podobě feminina (například na s. 30: „byla zřízena plovoucí rechle u Davle“), stejně jako jsme se s tím setkali u výše citovaného rožmberského plavebního řádu. Ačkoliv se tento tvar stále ještě někdy užívá, v současné době převládá tvar pomnožný, k němuž jsme se v této studii také přiklonili. Srov. Český národní korpus, SYN v12, dostupné online: https://www.korpus.cz/kontext/query?corpname=syn_v12 [13. 09. 2024]. Za telefonickou konzultaci velmi děkuji Jazykové poradně Ústavu pro jazyk český.

22 Rechle zde nechali postavit Schwarzenbergové roku 1730, polenové dřevo zde vytažené sloužilo především blízkému panskému pivovaru v Plavnici. Rechle během druhé poloviny 18. století zchátraly a znovu byly postaveny roku 1802, ovšem jejich funkcí bylo hlavně zachytit dřevo v případě povodně, aby nezpůsobilo škody v ploché českobudějovické kotlině. Rechle byly rozebrány roku 1904, zůstaly po nich pouze nábrežní pilíře. LAVIČKA, Roman – HAVLICE, Jiří – KOVÁŘ, Daniel – NIKRMAJER, Leoš – ŠIMÁNEK, Jan, *Velké dějiny malého města. 750 let Kamenného Újezda*, České Budějovice 2013, s. 304.

Obr. 9. Lenora, rechle nazývané Vogelberg, foto: Vladimír Hyhlík, 1981, zdroj: fotoarchiv NPÚ, GnŘ, sbírka fotografické dokumentace

(okr. Strakonice), a místní část *Na Rechlich* na Otavě u Kestřan (okr. Písek).²³ Na všech těchto místech se nacházely rechle jako chytací zařízení plaveného dřeva,²⁴ přičemž v Českém Krumlově, Lenoře, Plavu a u Vchynicko-tetovského kanálu stále existují.

Nejznámější dochované rechle a proč jsou zahrnovány mezi „kryté lávky“

V rámci České republiky se nejznámějšími stavbami tohoto typu staly pouze dvojce rechle, oboje památkově chráněné. Rechle v Lenoře na Teplé Vltavě byly v roce 2014–2015 pečlivě zrekonstruovány, mimořádná pozornost byla věnována dřevěným konstrukcím kryté lávky.²⁵ Ještě předtím, roku 2013, se jejich zobrazení s nápisem „Dřevěný most v Lenoře“ ocitlo na jedné z deseti zlatých pamětních mincí, kterými Česká národní banka představila veřejnosti význačné mosty České republiky.²⁶ Rechle v Českém Krumlově, respektive na jeho předměstí Plešivec, zase najdeme jako jediného zástupce tohoto typu stavby již v *Přehledu technických památek v českých zemích* z roku 1970: „Český Krumlov: lávka zvaná Rechle – roubená, krytá lávka ku plavení dříví“.²⁷ Jejich

23 Za tuto rešerši velmi děkuji mému kolegovi Marku Ehrlichovi.

24 Blíže o plavení polenového dřeva mj. na Blanici, Otavě, Vydře a zřízení Vchynicko-tetovského kanálu například: SCHEUFLEER, V. – ŠOLC, V., *Voroplavba*; NEUMANN, Jiří, *Ze staré Šumavy. Dříví se plavilo i po Blanici, Obnovená Tradice*, 2001, roč. 12, č. 23, s. 36–37; JANOUSEK, Emil, *Náčrt vývoje lesního hospodářství na panství prášilském na Šumavě, Lesnická práce*, 1938, roč. 17, č. 3, s. 128–160.

25 NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, spisový archiv, spis k objektu Lenora – lávka, r. č. 3637 PT.

26 Další informace jsou k nalezení na webových stránkách České národní banky: <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/numizmatika/zlate-mince/mosty-ceske-republiky-/dreveny-most-v-lenore/> [13. 09. 2024].

27 VONDRA, Jiří, *Přehled technických památek v českých zemích. Rozpravy Národního technického muzea v Praze*, Praha 1970, s. 32. Jiný zástupce rechlí v přehledu nefiguruje.

Obr. 10. Český Krumlov – Plešivec, tzv. horní rechle, foto: Orbis, před 1953, zdroj: soukromá sbírka

projektantem byl sám Rosenauer, stavitel slavného Schwarzenberského plavebního kanálu. Od tzv. hlavy rechlí na levém vltavském břehu vedl kanál, jenž naváděl část plaveného dřeva do areálu papírny Franze Pachnera.²⁸ S délkou 110 m mají být naši nejdelší dřevěnou krytou lávkou.²⁹ Dvoumetrový model krumlovských rechlí, jehož autorem je Josef Kolaja, se od roku 1987 nachází v Muzeu Velké Meziříčí (dříve neslo název Muzeum silnic a dálnic).³⁰

Další dochované rechle, též zapsané jako kulturní památky, ovšem rozhodně nedosahují takové publicity jako rechle v Lenoře a v Českém Krumlově. Hrablový most na Vydře na začátku Vchynicko-tetovského kanálu je sice se svou délkou 72 m významnou technickou stavbou, vyprojektovanou spolu s plavebním kanálem v letech 1799–1801 Josefem Rosenauerem, nicméně jeho konstrukce zřejmě nikdy nepřitahovala příliš mnoho odborné pozornosti.³¹ Patrně to bude dáno dlouhým obdobím jeho chátrání v druhé polovině 20. století, kdy jeho dřevěná konstrukce zanikla. Ani po zbudování její repliky

28 Tato situace je velmi dobře čitelná na indikační skice stabilního katastru Českého Krumlova z roku 1826, NA, fond Stabilní katastr – indikační skici, sign. Bud 158. Rechle jsou na mapě označeny jako „Fürstlich. Holzrechen“. Stavba rechlí trvala 36 týdnů a stála 2 247 zlatých 25 krejcarů. VESELÝ, Karel, Českokrumlovské rechle (k 180. výročí jejich postavení), *Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*, 1978, roč. 15, č. 1, s. 45. V Českém Krumlově byly roku 1767 ještě další rechle u knížecího pivovaru (nedochovaly se). LANDA, M., *Plavení dřeva*, s. 583.

29 MOŠNA, Václav – RENDEK, Jan, *Krásné mosty České republiky*, Praha 2012, s. 128.

30 JOSEF, Dušan, *Encyklopedie mostů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1999, s. 84. Model měří 210 cm a je uložen v depozitáři muzea pod přírůstkovým číslem 6/88. Muzeum jej v roce 1987 zakoupilo přímo od Josefa Kolaji. Za tyto informace velmi děkuji Lucii Pavelcové, historičce a archivářce z Muzea Velké Meziříčí.

31 Například je nezmiňuje ani obsáhlá stať Emila Janouška, která pojednává i o Vchynicko-tetovském kanále. JANOUŠEK, E., *Náčrt vývoje lesního hospodářství*, s. 128–158. Též ve sborníku *Využití díla Josefa Rosenauera pro rozvoj regionu Šumavy. Sborník příspěvků z mezinárodní konference (konané u příležitosti 200. výročí úmrtí Josefa Rosenauera)*, 13. a 14. května 2004, Český Krumlov – Hradec Králové 2004, byly tyto rechle zmíněny jen krátce, pouze v jednom příspěvku: BĚL, Jiří, *Vchynicko-Tetovský kanál*, s. 23–28, zde s. 24.

↑ Obr. 11. Rechle u Modravy na začátku Vchynicko-tetovského plavebního kanálu s replikou lávky vystavěnou roku 2000, foto: Zdeněk Kohlíček, 2012

→ Obr. 12. Rechle u Modravy na začátku Vchynicko-tetovského plavebního kanálu v době plavení dřeva, nedatováno, zdroj: ROUČKA, Zdeněk, *Předválečnou Šumavou. Život – práce – krajina*, Plzeň 2006, s. 106

Obr. 13. Plav, moderní rechle z roku 1896, foto: Zdeňka Kočková, 2020

v roce 2000 se tyto rechle nedostaly do hledáčku odborné veřejnosti³² či populárně naučné literatury,³³ přestože Vchynicko-tetovský kanál byl v roce 2014 prohlášen za národní kulturní památku. Taktéž rechle v Plavu, které jsou technickým unikátem (viz popis níže), nefigurují na čestných místech odborné či populárně naučné literatury.

Právě svými krytými lávkami byly na první pohled nápadné rechle v Českém Krumlově a v Lenoře, jejichž známost podpořilo, že se nacházejí v místech čilého pohybu velkého množství lidí, ať místních, či turistů. Ačkoliv se na jejich plavební historii nezapomnělo, pozornost na nich upoutávala právě ona dřevěná střecha a bedněné boky. A tak se zřejmě zrodila představa rechli jako mostu, který má „vždycky“ krytou lávku, jak je o tom přesvědčeno mnoho místních lidí i poučených zájemců o památky.³⁴ A protože dřevěných krytých mostků a lávek s funkcí pouze komunikační bylo a je mnohem více, logicky se mezi ně zahrnuly i kryté rechle, přičemž se zdůraznily právě jejich zastřešené lávky.³⁵ V encyklopediích mostů či jiných přehledech památek se o nich mluví jako o dřevěných krytých lávkách, zvaných rechle, ačkoliv vzhledem k účelu těchto objektů by bylo přesnější označit je jako rechle s dřevěnou krytou lávkou. Je zajímavé sledovat, jak rechle v Blansku zcela unikají pozornosti, ačkoliv byly donedávna také opatřeny

32 Těžiště zájmu badatelů o tomto umělém vodním Rosenauerově díle zpravidla leží jinde, viz například: HANZLÍKOVÁ, Hana, Vchynicko-Tetovský plavební kanál a režim vedení vody pro vodní elektrárnu Vydra na Čeňkově pile, in: *Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2008*, Plzeň 2008, s. 229–236; též BLAŽKOVÁ, Tereza, *Zapomenuté stopy dřevařů na Šumavě*, České Budějovice 2019, *passim*, zmiňuje toto dílo jen letmo.

33 REICHARDT, Honza – REICHARDOVÁ, Blanka, *Stará Šumava. Pláně a Povydrí*, Praha 2004, s. 182–189.

34 Tento fakt zná autorka ze své zkušenosti, neboť celý svůj život se pohybuje na Českokrumlovsku.

35 JOSEF, D., *Encyklopedie mostů*, s. 83–84, 193–194.

krytou lávkou, natolik malebně působící, že je českobudějovický malíř Jan Bulíř učinil ústředním motivem jednoho ze svých leptů (obr. 3). Důvodem je jistě jejich umístění v odlehklých končinách.

Základní typy rechlí a jejich konstrukcí

Popis typů a konstrukcí rechlí se podařilo dohledat jen ve starších německých učebnicích lesnictví – ve vídeňské učebnici z roku 1903³⁶ a obdobné knize vydané roku 1921 v Berlíně.³⁷ V česky psané odborné literatuře se popis rechlí nachází pouze ve stručné podobě v *Technickém slovníku naučném*, v němž má velký význam kromě technických údajů také česká terminologie.³⁸ Následující výklad je syntézou všech tří pojednání, doplněnou o zprávy z archivních pramenů. S ohledem na rozmanitost a obtížné dohledatelný překlad některých (leckdy zastaralých) německých výrazů je jejich originální znění v následujícím textu uváděno v závorkách za českými ekvivalenty.

Rechle (*Fanggebäude*, *Holzrechen*, *Fangrechen*, *Holzfangrechen*, *Sperrbauten*) se stavěly na tocích, sloužících k volné plávce polenového dřeva (*Holztrift*). Větší z těchto toků byly zároveň používány pro plavení svázaného dřeva, tedy voroplavbu (*Holzflöße-rei*),³⁹ pro niž rechle neměly žádný význam, respektive nesměly jí překážet.

Existovalo velké množství variant rechlí od nejjednodušších až po obrovské stavby. Jejich podoba se odvíjela od povahy vodního toku, funkce rechlí a tlaku, který na ně vyvíjel proud vody nesoucí plavené dřevo. Konstrukce rechlí mohly být plovoucí, mobilní (rozebíratelné) či stabilní.

Podle jejich funkce se rozlišují dva základní typy. První typ zvaný „chyták“ (*Fangrechen*, *Holzfangrechen*)⁴⁰ měl plavené dřevo na určitém místě shromáždit a zadržet. Tuto roli měly také rechle v Blansku. Druhý typ zvaný „usměrňovací“ rechle (*Abweisrechen*) měl dřevo odvést žádoucím směrem, například do vedlejšího kanálu. V mnoha případech byly usměrňovací rechle velmi dlouhé a často stály na jezech s propustí.⁴¹ Na Šumavě byly takové rechle zřízeny poblíž Modrav; jejich úkolem bylo směřovat dřevo do Vchynicko-tetovského kanálu, který obcházel nesplavnou část řeky Vydry.

Umístění rechlí a jejich natočení proti proudu vody

Pro stavbu chytacích rechlí (*Fangrechen*) mělo být v ideálním případě zvoleno takové místo, kde tlak zadržovaného dřeva mohly do značné míry zachytit přirozené břehy potoka či řeky. Například pokud se rechle zakládaly v horských kaňonech, bylo možné použít jednodušší konstrukci. Pokud tyto přirozené opory břehů chyběly, musely být rechle zbudovány mnohem masivněji a bylo též nutné přistoupit k nákladné stavbě kamenných pilířů. Najít pro rechle ideální místo jistě nebylo snadné, neboť jejich polohu určovaly primárně jiné požadavky. Byly zapotřebí tam, kde se dřevo spotřebovávalo nebo odkud se dále distribuovalo.⁴² Rechle se zřizovaly také u podniků, které měly ob-

36 ECKERT, Franz – LORENZ, Heinrich: *Lehrbuch der Forstwirtschaft für Waldbau- und Försterschulen sowie zum forstlichen Unterrichte für Aspiranten des Forstverwaltungsdienstes. III. Band. Die forstlichen Fachgegenstände*, Wien 1903, s. 323–326.

37 GAYER, Karl – FABRICIUS, Ludwig, *Die Forstbenutzung. Ein Lehr- und Handbuch*, Berlin 1921, s. 301–308.

38 TEYSSLER, V. – KOTYŠKA, V., *Technický slovník naučný*, s. 609. V rámci lesnické literatury se nám nepodařilo najít titul, kde by bylo v rámci výkladu o plavení dřeva pojednáno též o konstrukci rechlí. Z tohoto hlediska příliš stručný a přednostně na voroplavbu zaměřený je výklad o plavení dříví v ob- jemné knize schwarzenberského lesního správce: CHADT (ŠEVĚTÍNSKÝ), Jan Evangelista, *Dějiny lesů a lesnictví (hospodářství lesního a hospodářského lesního zřízení či úpravy lesa – soustav) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Písek 1913.

39 ECKERT, F. – LORENZ, H., *Lehrbuch der Forstwirtschaft*, s. 323, 329.

40 Termin *Holzfangrechen* je užíván například v Popise a ocenění stavebních objektů na velkostatku Vimperk z roku 1859, kde jsou mezi panskými stavbami popisovány i rechle. SOA v Třeboni, odd. Český Krumlov, fond Vs Vimperk – nové oddělení knih, kniha č. 2789, sign. VI A W gama 6, *Domaine Winterberg. Beschreibung und Abschätzung der Gebäude und Bauobjekte* (1859).

41 ECKERT, F. – LORENZ, H., *Lehrbuch der Forstwirtschaft*, s. 323–326; GAYER, K. – FABRICIUS, L., *Die Forstbenutzung*, s. 301–308.

42 Tamtéž. Skladištěm dřeva u rechlí se bude věnovat text níže.

rovskou spotřebu palivového dřeva – například na Volyňce byly postaveny v Anenském údolí pro potřeby místní cihelny.⁴³

Vůči proudu vody mohly být rechle natočeny různým způsobem. Pokud byl tlak vody a dřeva malý a nehrozily prudké povodně, mohly se postavit kolmo (přímé rechle / *gerader Rechen*). Většina rechlí však byla vůči proudu situována pod ostrým úhlem (šikmé rechle / *schiefer Rechen*), protože se u nich tlak rozložil na větší plochu, čímž se posílila jejich odolnost. Pokud bylo množství zachytávaného dřeva opravdu velké,⁴⁴ volili jejich stavitelé rechle lomené směrem do údolní strany, nebo podkovovité (*Sack-rechen*). Zmírnění tlaku na rechle se dalo dosáhnout jejich umístěním na jezu (což byl případ i českokrumlovských horních rechlí), nebo že se před nimi zřizovaly vedlejší kanály (*Abfallbäche*), splavy (*Spiegelschleusen*), kanály odvádějící písek (*Sandkanäle*), mříže zadržující písek (*Sandgitter*) či podobná zařízení.⁴⁵

Je zjevné, že zvýšená hladina vody, na které se plavené dřevo neslo (většinou bylo využíváno vod vypouštěných z výše položených umělých nádrží, tzv. klauz), a jeho nahromadění u rechlí dané místo značně namáhaly. Mohl se zde naplavovat písek, hlína a další nánosy. Také hromady dřeva spočívající u rechlí několik dnů či týdnů, než se je podařilo vyházet z řeky, a manipulace s poleny břehy poškozovaly. Proto se mohlo stát, že se kvůli dožívání konstrukcí musely staré rechle zrušit a zbudovat nové opodál na stabilnějším místě, k čemuž došlo například u níže popsanych rechlí v Blansku.

Plovoucí rechle

Nejjednodušším typem byly *plovoucí rechle*. Na sklonku 18. století byly zřízeny například na Vltavě u Davle, kde sloužily plavbě dřeva v nesvázaném stavu z buquoyských Novohradských hor až k Praze. Další nám známé plovoucí rechle byly postaveny roku 1803 pod Vyšehradem kvůli plavení volného dřeva ze střední Šumavy, kde se rozkládala schwarzenberská panství.⁴⁶ Též na konci Schwarzenberského plavebního kanálu, na řece Große Mühl těsně před jeho ústím do Dunaje, byly plovoucí hrable. Ty směřovaly polena propuštěná z hlavního pevného partensteinského hrablového mostu do vykládacího kanálu, který probíhal celou plochou skladiště dřeva. Pod těmito plovoucími rechlemi se nacházely ještě další, jež zachycovaly nemnohá uniklá polena.⁴⁷ Bohužel autoři prací o Schwarzenberském kanále neuvádějí, jak tyto plovoucí rechle vypadaly. Základní představu o tomto zachytném zařízení však lze získat z Eckertovy a Lorenzovy lesnické učebnice. Aby se zamezilo úniku plaveného dřeva do vedlejších vod, či aby bylo možno je v případě potřeby nasměrovat například do plavebního kanálu, vhodil se do vody dobře vyschlý smrkový kmen, uvázaný na břehu houžví. Pokud byl příliš krátký, užilo se více takových kmenů, které se svázaly buď houžvemi, nebo železnými řetězy (*schwimmende Streichversätze*). V místech, na nichž tyto kmeny musely odolávat většímu tlaku nebo sloužily k zavření hlavního toku, byly doplněny pevnou konstrukcí. Ta sestávala z řady pilot, jež byly zapřeny šikmými podpěrami, zatlučenými do dna řeky.⁴⁸ Jedna z mnohých variant plovoucích rechlí byla užívána také na Malši v Plavu (až do jejich modernizace

43 SOA v Třeboni, odd. Český Krumlov, fond Vs Vimperk – nové oddělení knih, kniha č. 2789, sign. VI A W gama 6, Panství Vimperk. Popis a ocenění stavebních objektů (1859), položka 44.

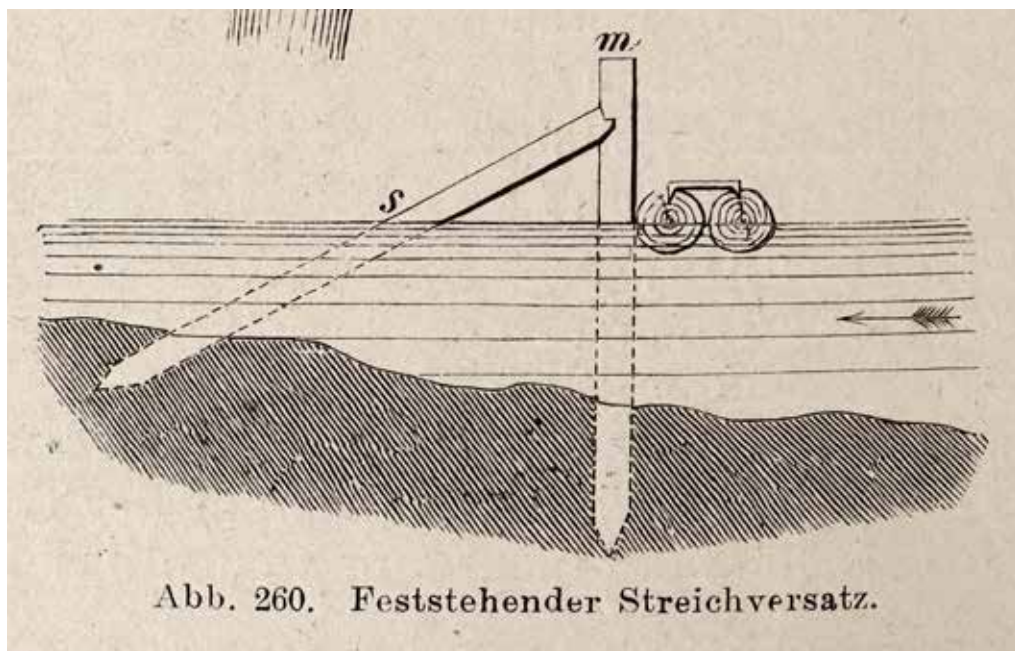
44 Pro představu, o jak obrovské množství dřeva mohlo jít, zde uvádíme příklad velkých rechlí v Plavu na řece Malši (okr. České Budějovice). Roku 1932 při jarním plavení tyto rechle (zřízené koncem 19. století na svou dobu velmi moderně a bytelně) zadržovaly tolik polenového dřeva, že se jím zatarasil zhruba dvoukilometrový úsek řeky až do sousedních Doudleb, přičemž polena byla na sebe natlučena až do výšky jednoho metru. SOA v Třeboni, odd. Třeboň, fond Buquoyské ústřední ředitelství Nové Hradky, inv. č. 57, sign. III C, kart. č. 24, stížnost Družstva pro umělý chov ryb a raků v Plavě z 30. 5. 1932.

45 ECKERT, F. – LORENZ, H., *Lehrbuch der Forstwirtschaft*, s. 323–326; GAYER, K. – FABRICIUS, L., *Die Forstbenutzung*, s. 301–308.

46 Volná plávka dřeva byla na všech splavných a na většině voroplavných tocích zastavena roku 1865, protože stále více ohrožovala vodní stavby a tehdy vzniklou paroplavbu (bludné klády). SCHEUFLER, V. – ŠOLC, V., *Voroplavba*, s. 30–33.

47 HLADÍK, H., Schwarzenberský plavební kanál, s. 26–27.

48 ECKERT, F. – LORENZ, H., *Lehrbuch der Forstwirtschaft*, s. 299–300.

Obr. 14. Plovoucí rechle s podporou zabíraných pilot, zdroj: GAYER, Karl – FABRICIUS, Ludwig, *Die Forstbenutzung. Ein Lehr- und Handbuch*, Berlin 1921, s. 300

roku 1896) a též před Českými Budějovicemi. Jejich popis je zahrnut do jedné z dalších kapitol, v níž je uveden do kontextu s dalšími rechlemi na buquoyské plavební trase.⁴⁹

Rozebíratelné rechle

Tyto rechle se budovaly na místech, na nichž nebylo účelné vynakládat velké částky na stavbu stabilních rechlí, zejména na tocích s výskytem velkých povodní. Postavily se před každým plavením dřeva a po jeho skončení byly opět rozebrány (*transportabler, zerlegbarer Rechen*).

Mezi tyto rechle patřily mobilní rechle (*beweglicher Rechen*), které mohly být zhotovovány a opět demontovány dle potřeby. Způsob jejich konstrukce byl velmi proměnlivý. Gayer jako příklad uvedl rechle s pevným základem, jenž sestával ze základního prahu (*Grundschwelle*) a pilot. Na něm byly postaveny pilíře v podobě kozlíků ze dvou trámů (*Bockpfeiler*) spojené dvěma podélnými nosníky (*Streckbäume*) umístěnými u paty pilířů a zhruba uprostřed. Skrze ně pak bylo prostrčeno brlení.⁵⁰ Jedna z variant tohoto typu rechlí se například nacházela u Volyně, což vyplývá z jejich popisu z roku 1859: „K chytání a vyhazování plaveného dřeva je v regulovaném a na obou stranách kameny terasovitě upraveném břehu Volyně postaveno stavební zařízení, které je zkonstruováno na každém břehu z jednoho korunního podélníku, dlouhého 1 sáh (1,896 m), posazeného na dvou dřevěných zabíraných pilotách. V době plavení se přes ně pokládají nosné mostní trámy, na které se položí pohyblivé dřevěné brlení a posadí se do prahů.“⁵¹

49 Kapitola s názvem *Rechle na buquoyské plavební trase na Černé a Malši*.

50 GAYER, K. – FABRICIUS, L., *Die Forstbenutzung*, s. 305–306.

51 „Der Flößholzfangrechen am Holzplatze. Zur Auffangung und Ausladung des Flößholzes ist in dem regulierten und an beiden Ufern mit Stein terrassierten Wollinkfluß eine bauliche Vorrichtung eingebaut, welche an jedem Ufer aus einem 1 Klafter langen, auf zwei eingerammten Holzpilotten aufgesetzten Kronenholze construirt ist, worüber zur Zeit der Flöße Ensbäume gelagert, an diese die beweglichen hölzernen Fangrechen angelegt und in die Grundschwellen gestellt wurden.“ SOA v Třeboni, odd. Český Krumlov, fond Vs Vimperk – nové oddělení knih, kniha č. 2789, sign. VI A W gama 6, Panství Vimperk. Popis a ocenění stavebních objektů na velkostatku (1859).

Obr. 16. Jednoduché rechle s brlením prostrčenými otvory vyvrtanými v nosníku na Vchynicko-tetovském kanále, zdroj: ROUČKA, Zdeněk, *Předválečná Šumavou. Život – práce – krajina*, Plzeň 2006, s. 110

Srubem se u vodních staveb rozumí čtverhranná srubová konstrukce z kuláčů, jejíž stěny jsou uvnitř vymazané hlínou nebo jílem a vnitřek stavby je poté vyplněný kameny. Stavěly se z nich například hráze umělých nádrží (klauz). Sruby se užívaly již v 16. století u propustí jezů. Nejbytelnější rechle měly pilíře z kamene. Pokud nebylo možno založit kamenné pilíře na pevný, skalnatý základ, musel se pod nimi zřídit pevný rošt. Podélná osa pilířů byla rovnoběžná se směrem proudu, aby kladly vodě co nejmenší odpor.⁵⁵

Síla a směr tekoucí vody měly na trvanlivost mostních pilířů rozhodující vliv. Vyplývá to například z korespondence schwarzenberského stavebního ředitelství o opravě rechlí na říčce Volyňka u Volyně (okr. Strakonice) z roku 1821. Jejich střední srubový pilíř (*der mittlere Steinkasten*) byl proudem vody vystaven ze špatné strany, a proto jeho konstrukce téměř uhnula. Zapříčinil to odklon proudu od původního směru, k němuž došlo kvůli změně tvaru dna říčního koryta. Z něj se totiž lopatami vybíral písek, kterým se pokrývalo sousední skladiště dřeva (*Holzplatz*). Při opravě bylo proto nutné založit pilíř na jiném místě a natočit jeho osu ve směru proudu vody. Padl také návrh, aby se místo nákladného srubového pilíře zbudovala levnější mostní bárka, která klade vodě menší odpor.⁵⁶

Na pilířích či bárkách byly upevněny podélné nosníky (*Streckbäume*⁵⁷), ve starší češtině zvané „zátahy“, které byly oporou pro brlení (*Spindeln*). Byly to čtyřhranné otesané smrkové nebo modřínové trámy a jejich počet mohl být různý. Vystihnout všechny varianty

55 ECKERT, F. – LORENZ, H., *Lehrbuch der Forstwirtschaft*, s. 323–326; GAYER, K. – FABRICIUS, L., *Die Forstbenutzung*, s. 301–308; SCHEUFLER, V. – ŠOLC, V., *Voroplavba*, s. 4.

56 SOA v Třeboni, odd. Český Krumlov, fond Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice (1755) 1792–1950, kart. č. 290, inv. č. 783, sign. 21 I, vodní stavby.

57 *Streckbaum*, též *Streckbalken*: horizontální konstrukční část, u dřevěných mostů nosné trámy ležící na mostních pilířích. *Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm, Erstbearbeitung (1854–1960)*, digitální verze in: *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*, dostupné online: <https://www.dwds.de/wb/dwb/streckbaum> [01. 09. 2024]. Do češtiny se překládá jako: podélník, trám, nosník podélný, blíže KADLEC, Karel – HELLER, Karel, *Německo-české názvosloví úřední a právnické*, Praha 1926.

Obr. 17. Rechle nazývané Spitzenberg (Hory) na Vltavě u Želnavy, foto: Vladimír Hyhlik a Věra Pospíšilová, 1953, zdroj: fotoarchiv NPÚ, GnŘ, sbírka fotografické dokumentace

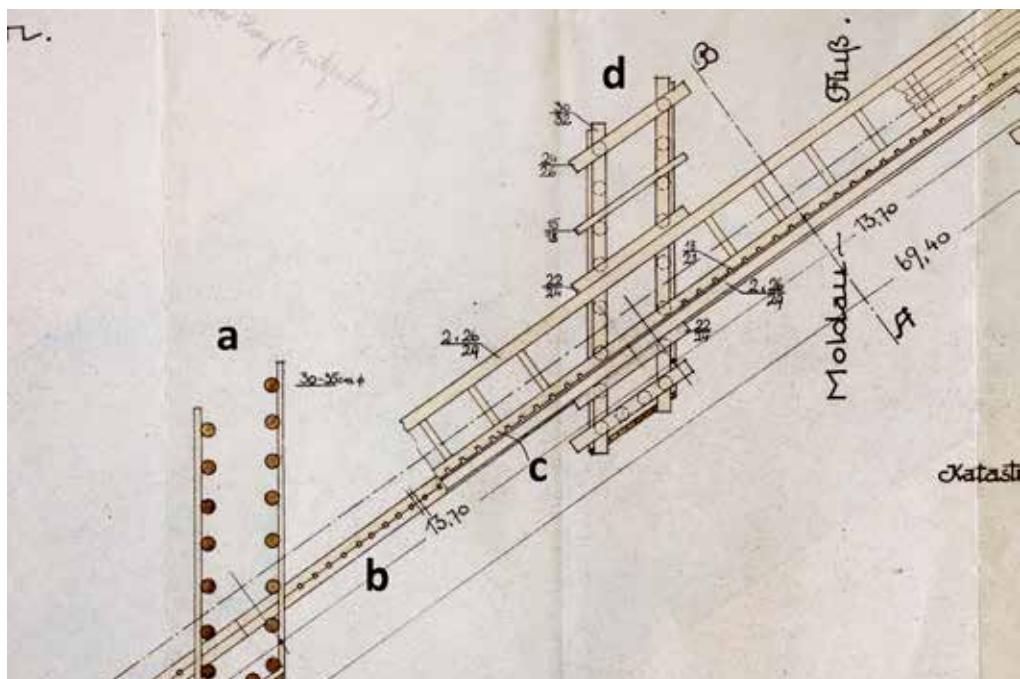
konstrukčního řešení je nemožné, citované učebnice pochopitelně uvádí jen základní typy. Nejjednodušší rechle mohl tvořit jen jeden trám, do kterého byly vyvrtané šikmé otvory kvůli prostrčení tyčí brlení. Popřípadě mohly být užity tři vedle sebe ležící trámy, z nichž prostřední byl vyjímán, když bylo potřeba v době plávky dřeva instalovat brlení. Pokud byly užity jen dva trámy, mohly být vzájemně spojeny příčlemi. Tyče brlení pak procházely mezi nimi.⁵⁸

V jižních Čechách se u dosud zdokumentovaných případů rechlí použil poněkud jiný způsob uchycení brlení do nosníku. Na rechlích u Blanska se tyče opíraly o krajní nosník, do kterého byly vyřezány dlaby, jak je patrné ještě na snímku z roku 1955 (blíže obr. 6). Stejně řešení bylo zvoleno u rechlí v Horách (Spitzenberg), ovšem s tím rozdílem, že nosník tvořící oporu pro brlení se nacházel uvnitř zakryté lávky. Takto upravený trám je stále součástí podlahy lávky v Lenoře, což je dnes nutno pokládat za vzácné dochovaný prvek. U rechlí v Českém Krumlově se po četných opravách lávky již nezachoval. Zachycený je však ještě na pohlednici z roku 1908. Pozoruhodný je sousední trám, opatřený též dlaby, což umožňovalo volnější manipulaci s tyčemi brlení. Není jisté, zda byl tento trám pevnou součástí lávky, nebo se dal vyjímat. Ostatně praktickými otázkami souvisejícími se způsobem osazení brlení se dosavadní literatura vůbec nezaobírá. Snímek interiéru krumlovských rechlí byl očividně pořízen v období, kdy zrovna neprobíhala plávka dřeva. To dokládá nízký stav vody zachycený na pohlednici ze stejné série i roku stejně jako velké mezery mezi osazenými tyčemi brlení. Otázka, proč tam vůbec nějaké tyče zůstaly, zatím zůstává nezodpovězená.

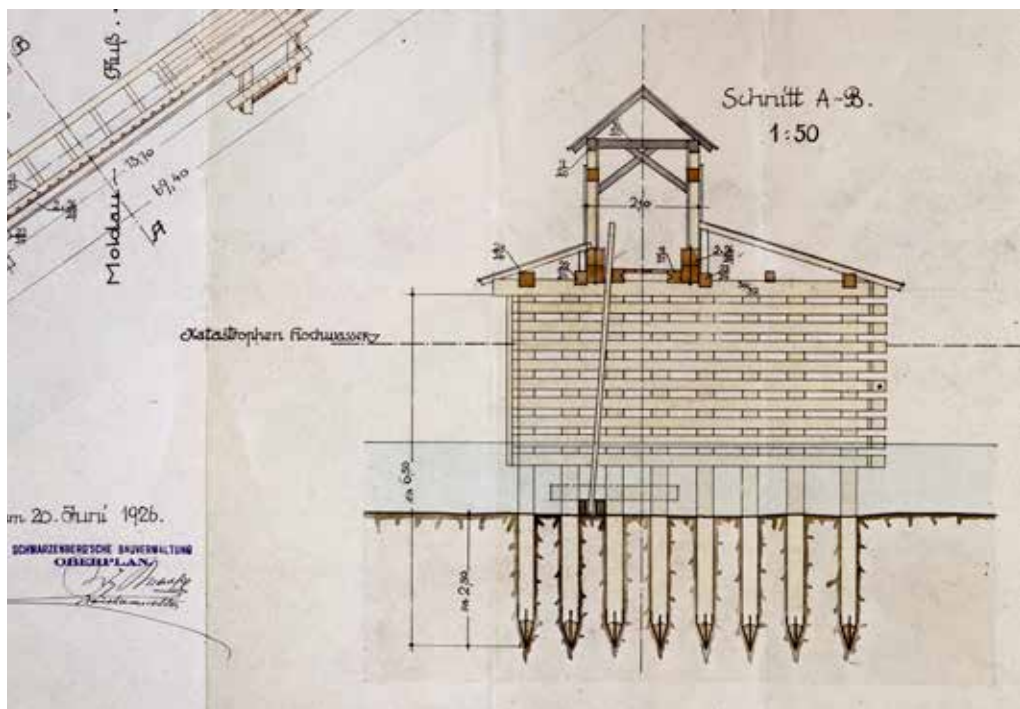
Brlení (*Rechenspindeln*, *Rechenzähnen*, *Spindeln*, *Sperrhölzern*) bylo tou částí rechlí, která zachytávala plavené dřevo. Vznik českého názvu tohoto prvku si zasluhuje pozornost. Adekvátním překladem slova *Rechenspindeln* je totiž také česle nebo česlice.⁵⁹ Tímto termínem se nicméně dnes obvykle označuje spíše zábrana, jež zachycuje plující

58 ECKERT, F. – LORENZ, H., *Lehrbuch der Forstwirtschaft*, s. 323, 329.

59 „Česle = česlo, zbrandidlo, jesle, šprle, brlení, prlení, záplava, der Fluthpfahl, die Rechenstange, RechenSpindel, der Rechen- stock, -klotz, der Rechen zum Holzfängen, beim Durchlass, Eisrechen, Rechenzinken; č. plavební, die Flossrechen, košová, Stein- korbrechen, jehlancová, Bockrechen; pažení č., die Rechenverschallung, stěna česlí, die Rechenwand.“ KOTT, František Štěpán, *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický*, Praha 1878–1893.

Obr. 18. Plán na opravu rechlí nazývaných Spitzenberg (Hory), Markl, 1926, detail půdorysu, zdroj: SOA v Třeboni, odd. Český Krumlov, fond Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, plán č. 3147. Legenda: a – založení dvouráde mostní básky v úrovni říčního dna; b – prahové trámký ve dně řeky pro aretaci tyčí brlení; c – trám s dlabý pro vložení tyčí brlení v úrovni lávky, před ním dobře patrná mezera pro manipulaci s brlením při jeho instalaci a vyjímání; d – zpevnění básky klešinami a fošnami pod lávkou

Obr. 19. Plán na opravu rechlí nazývaných Spitzenberg (Hory), Markl, 1926, řez, zdroj: SOA v Třeboni, odd. Český Krumlov, fond Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice, plán č. 3147

Obr. 20. Lenora, interiér rechlí nazývaných Vogelberg, patrná mezera před trámem opatřeným dlaby, foto: M. Posselt, 1965, zdroj: fotoarchiv NPÚ, GnR, sbírka fotografické dokumentace

Obr. 21. Lenora, interiér rechlí nazývaných Vogelberg, stav před poslední opravou (2012–2013), trámy již dříve přeskládané při různých opravách (např. v roce 1985), trám s dlaby dendrochronologicky datovaný do šedesátých let 19. století, foto: Radek Liška, 2012

nečistoty u vstupu do náhonů vedoucích k mlýnům či jiným vodním dílům.⁶⁰ Ojedinelé se v současné české literatuře setkáváme s výrazem *vřeten*,⁶¹ což je doslovný překlad německého *Spindel*. Je však na zvážení, zda je vhodné používat tento výraz v souvislosti s rechlemi, protože ve výše uvedené české научné literatuře se s tím nesetkáváme.

Brlení se u rechlí vytvářelo z odkorněných smrkových nebo modřínových kuláčů (podle učebnice z roku 1903 u velkých rechlí spíše kmenů), které se buď prostrčily silným koncem dolů skrze otvory v nosných trámech lávky, nebo se u zcela jednoduchých rechlí přibily na trám lávky. Mezery mezi tyčemi musely být takové, aby se plavené dřevo neprosmeklo. (Dlaby v nosníku u rechlí v Lenoře jsou zhruba v půlmetrových rozestupech; po celé délce rechlí byly rozmístěny asi čtyři desítky tyčí.) Tyče brlení byly v případě potřeby nahoře opatřeny železným kruhem, aby se daly snadněji vytáhnout. U rechlí, které odolávaly jen malému tlaku, bylo brlení postaveno většinou vertikálně (*senkrechte Verspindelung*, kolmé brlení). Při větším tlaku se tyče brlení vůči hladině vody často stavěly šikmo (*schiefe Verspindelung*). Jejich sklon závisel zejména na váze a pevnosti brlení. Pokud byly kuláče brlení silné (u velkých rechlí mohly dosahovat délky 6–8 m a na spodním konci tloušťky 20–25 cm), mohly být postaveny pod větším úhlem (až 60° vůči hladině vody). Jinak se měly vést pod úhlem 25–30°, tedy co možná nejšikměji. Na dně řečiště spočívalo brlení buď bez dalšího upevnění, nebo se zasouvalo mezi dva vedle sebe položené a přiměřeně zapuštěné slabší trámy (blíže obr. 15 a 19).⁶²

60 Též Jungmann viděl česle v tomto významu: „Česle et česlice, e, f., česlice, pl., bidélce hustě podlé sebe wražené, kde woda na kola teče, aby neřád pod kola se nedostal, a lopatkám neškodil, zbra-nidla, Mühlrechen, Rechen bei der Mühle vor den Rädern, Schutzrechen.“ JUNG-MANN, J., *Slownjk česko-německý*, s. 287.

61 BLAŽKOVÁ, T., *Zapomenuté stopy dřevařů*, s. 175.

62 Učebnice lesnictví z roku 1903 pro tyto trámy zapuštěné ve dně potoka zde opět používá termín *Streckbäume*. Ve schwarzenberských písemných pramenech z poloviny 19. století se pro tento prvek setkáváme s termínem *Grundbaum* nebo *Grundschwelle*. SOA v Třeboni, odd. Český Krumlov, fond Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice (1755) 1792–1950, kart. č. 290, inv. č. 783, sign. 21 I, vodní stavby.

Obr. 22. Český Krumlov – Plešivec, interiér horních rechlí, pohlednice z roku 1908, v levém trámu lávky dlaby, v některých z nich vsazené tyče brlení, zdroj: SOKA Český Krumlov, album města Český Krumlov II, sign. II/G/13

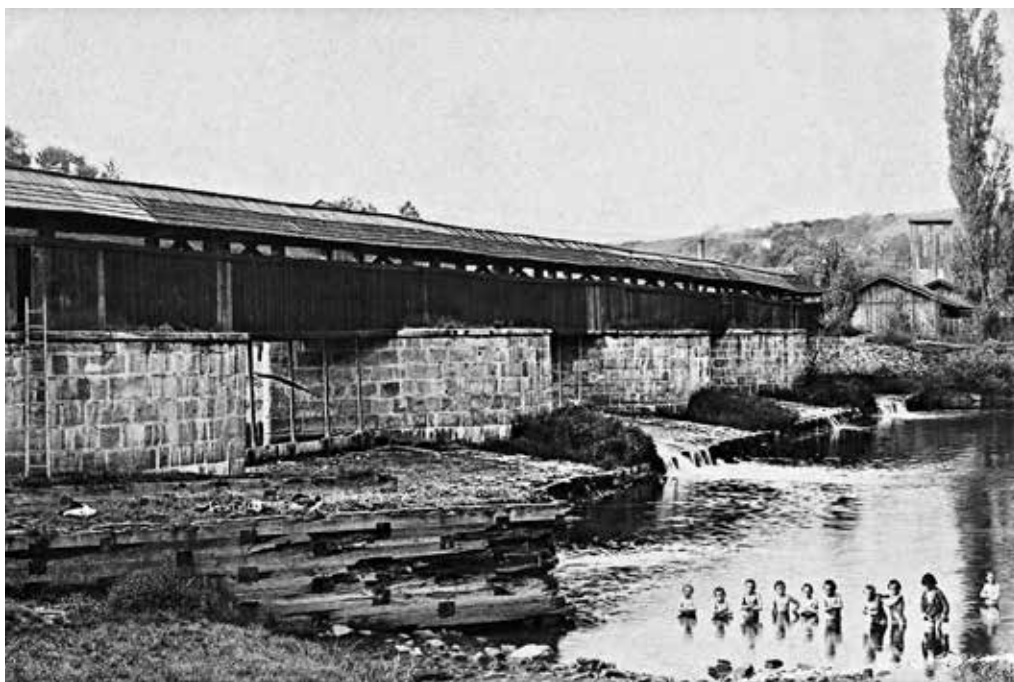

Na starých fotografiích rechlí v Českém Krumlově (obrázky 22 a 23), v Horách (Spitzenberg, obrázek 17) či u Vchynicko-tetovského kanálu (obrázek 12) jsou tyče brlení uloženy téměř kolmo. Podobné to bylo u rechlí v Lenoře a v Blansku. Je to patrné z umístění prahových trámů ve dně řeky téměř přesně pod nosníky, o které se brlení opíralo a které umožnilo jen velmi mírný sklon tyčí (blíže obrázek 8 a 24).

Na důležitost spodní aretace brlení upozorňovala úřední revize plánu nových rechlí na Volyňce z roku 1825 po jejich stržení povodní. Velkým nedostatkem předloženého návrhu totiž byla právě absence prahu (*Grundbaum*⁶³) pro vložení brlení (*Spindel*), které nebylo možné zapustit přímo do řečiště kvůli skalnatému dnu a jiným překážkám. Plán byl proto přepracován.⁶⁴ Trámky prahů obvykle ležely na povrchu řečiště, přičemž z přední strany byly zabírány, tj. zajištěny krátkými pilotami zatlučenými do řečiště. Vzhledem k tomu, že koryto bylo občas vymíláno povodněmi, mohlo se

63 Tento prvek byl zván také *Grundschweller* či *Streckbaum*. WAGNER, Theodor, *Entstehung, Wesen und Betrieb der auf der Excellenz Karl Graf Buquoy'schen Domäne Gratzen in Böhmen bestehenden künstlichen Trift und Flösserei des Brenn- und Rundholzes*, Wien 1904, s. 11; GAYER, K. – FABRICIUS, L., *Die Forstbenutzung*, s. 302.

64 SOA v Třeboni, odd. Český Krumlov, fond Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice (1755) 1792–1950, kart. č. 290, inv. č. 783, sign. 21 I, vodní stavby.

Obr. 23. Český Krumlov – Plešivec, horní rechle, pohlednice z roku 1908, pohled proti vodě, zdroj: SOKA Český Krumlov, album města Český Krumlov II, sign. II/G/14

přistoupit i k jejich zapaštění do dna.⁶⁵ Tyto prahové trámy se dochovaly pod rechlemi v Blansku u Kaplice (obr. 8). Rovněž u známých rechlí v Lenoře jsou při nižším stavu vody a příznivém světle dobře viditelné (blíže obr. 24); je s podivem, že dosavadní literatura se o nich vůbec nezmiňuje.

Aby se zmírnil nápor plaveného dřeva, kladl se před brlení velký vysušený smrkový kmen (*Schwimmer*).⁶⁶ Umístění plovoucích trámů před brlení, které měly zabránit proklouznutí polen skrze jeho tyče, dokládá fotografie rechlí v Horách (Spitzenberg) u Želnavy (obr. 17). Podobný prvek u rechlí na začátku Vchynicko-tetovského kanálu popsal roku 1926 Jan Kolář: „Před brlením plují mohutné osmihranné trámy, uvázané na řetězech a zabraňující vnikání polen do řečiště prostorem pod brlením. Trámy mají značný ponor, který se dá ještě zvětšit položením dvou trámů na sebe. Poloha mostu, a tudíž i plochy brlení je taková, že polena jsou vedena trámy do zhlaví kanálu. Brlení záleží ze smrkových, velmi houževnatých, ve stínu rostlých tyčí, 40 cm od sebe vzdálených, na slabších koncích asi 8 cm silných. Zařízení jest tak dokonalé, že brlení udrží spousty polenového dříví, před ním se klidně nakupivšího, i za největších povodní.“⁶⁷ Nicméně ani tyto rechle nevydržely vše. Podle zprávy z roku 1931 se přesně u nich stávalo, že polena zaseklá po cestě byla při přívalu vody spláchnuta až k těmto rechlím, u nichž se pak díky „rychlému vzedmutí hladiny vřetena hrablí zlomí, a tak odplave do Vydry najednou 300–500 pm dříví, z něhož se jen s námahou podaří zachránit stěží 10 %“.⁶⁸

65 Když se rechle v Račí (Mitterberg) na Vltavě nedaleko Horní Vltavice (okr. Prachatice) v roce 1854 nově stavěly po povodni, bylo doporučeno prahové trámy zapustit do dna. SOA v Třeboni, odd. Český Krumlov, fond Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice (1755) 1792–1950, kart. č. 290, inv. č. 783, sign. 21 I, vodní stavby.

66 ECKERT, F. – LORENZ, H., *Lehrbuch der Forstwirtschaft*, s. 323–326; GAYER, K. – FABRICIUS, L., *Die Forstbenutzung*, s. 301–308.

67 KOLÁŘ, Jan, *Dřevěné mosty kryté v Republice československé se 63 fotografiemi a 30 tabulkami*, Praha 1926, s. 20.

68 BLAŽKOVÁ, T., *Zapomenuté stopy dřevařů*, s. 175.

Obr. 24. Lenora, patrné prahové trámy sloužící k upevnění tyčí brlení ve zpevněném dně řeky pod rechlemi, foto: autorka, 2024

Snad právě kvůli možnému úniku polen mělo, alespoň podle německých učebnic lesnictví, mnoho větších rechlí brlení dvojité, a sice jedno šikmé, na které plavené dřevo bezprostředně naléhalo, a druhé za ním položené kolmé.⁶⁹ Účel druhého, kolmého brlení sice zmíněné učebnice neuvádějí, ale zřejmě šlo právě o tuto pojistku.

Brlení bylo nejen nejzranitelnější částí rechlí, nýbrž mohlo také vytvořit nebezpečnou překážku a způsobit záplavy. Hrozilo totiž ucpání nahromaděným dřevem, zejména těžkými, vodou nasáklými poleny, tzv. „utopenci“ (či „potápkami“⁷⁰). Proto zmíněné učebnice doporučovaly zřizovat spíše usměrňovací rechle, které dřevo navigovaly mimo řečiště do vedlejších ramen, kanálů, náplavek či nádrží, odkud se pak vyťahovalo a vyrovnávalo na skladišti dřeva. Ne všude ale k tomu byly vhodné podmínky.

U většiny rechlí bylo brlení spuštěno jen v době plavení dřeva. Mimo tento čas se tyče brlení vyťahovaly a ukládaly na podélné nosníky a na lávky, jež se táhly za nimi.

Tyče brlení se u nám známých rechlí nezachovaly. Zřejmě proto současná literatura o podobě tohoto klíčového prvku rechlí leckdy uvádí zkreslené informace (pokud se o něm vůbec zmiňuje). Někteří autoři soudí, že mělo podobu trámů.⁷¹ Tento závěr

69 ECKERT, F. – LORENZ, H., *Lehrbuch der Forstwirtschaft*, s. 323–326; GAYER, K. – FABRICIUS, L., *Die Forstbenutzung*, s. 301–308.

70 NEUMANN, J., *Ze staré Šumavy*, s. 36–37.

71 Například JOSEF, D., *Naše mosty*, s. 89 o lenorských rechlích uvádí: „... rechle se používaly k zadržování splavovaného dřeva a k jeho náhlému uvolňování vytažením silných trámů svisle procházejících podlahou rechle.“ Obdobnou informaci („otvory v podlaze sloužily pro zasunutí trámů“) obsahuje heslo na české Wikipedii, dostupné online: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rechle_u_Lenory [18. 09. 2024].

snad vznikl na základě pravoúhlých zářezů do nosníku, do kterých se brlení vkládalo. I kdybychom neznali zásadní poučení z výše zmíněných učebnic, lze prostou úvahou dojít k tomu, že trámek by byl oproti kuláči pro tento účel nevhodný: jeho tvar by kladl vodě větší odpor, řezané strany by více nasákly vodou, rozhodně by nebyl odolnější vůči tlakům vody a dřeva, nehledě k tomu, že opracování kulatiny do podoby trámků by vyžadovalo další práci.

Konstrukce rechlí čili hrablí se v průběhu času také vyvíjela a dosáhla výrazného technického zlepšení. Sledování této proměny však přesahuje rámec této studie, a proto odkazujeme alespoň na literaturu. Například o moderních hrablech v Krampén (dnes v obci Neuberg) na řece Mürz v rakouském Štýrsku pojednal roku 1931 Vojtěch Kaisler, který zmínil i železné sklápěcí hrable, které byly roku 1896 zbudovány v Plavu na Malší podle projektu ing. Jirsíka.⁷²

Kde se na rechlích vzala krytá lávka?

Žádný z výše citovaných autorů se ani náznakem nezmiňuje, že by rechle měly nebo mohly být opatřeny krytou lávkou. Přitom se právě tento prvek dnes v představách veřejnosti s konstrukcí rechlí často spojuje, což jistě zapříčinila existence krytých rechlí v Lenoře a v Českém Krumlově. Ve skutečnosti však představuje krytá lávka postradatelnou součást. Kde se tedy stříška nad rechlemi vzala?

Odpověď poskytly písemnosti, šťastnou náhodou nalezené při procházení schwarzenberských archivních fondů. V září roku 1866 sdělovalo krumlovské stavební ředitelství svůj názor na způsob opravy rechlí v Lenoře, zvaných Vogelberg (podle blízkého vrchu).⁷³ Na dotaz, zda rechle mají být zastřešeny šindelem, nebo zda mají zůstat bez zastřešení stejně jako dříve, odpovědělo zcela jasně: „Na základě zkušenosti mají lávky rechlí a zejména podélné nosníky a brlení na nich (*Rechenstege und namentlich die Steg- un die oberen Spindelbäume an denselben*) mnohem delší životnost, když je lávka na rechlích (*Rechensteg*) zakryta šindelovou střechou a na bocích obedněna, než když tomu tak není. Tam, kde přes zakrytou lávku rechlí (*über den gedeckten Rechensteg*) nevede veřejná cesta, musí být na obou koncích rechlí zavíratelné dveře, aby se zamezilo nechtěnému poškození. U otevřených lávek rechlí (*bei offenen Rechenstegen*) mají být alespoň podélné nosníky (*Stegbäume*) po stranách a na horní ploše pečlivě chráněny šindeli proti vlhkosti, ale zcela zakrytá lávka rechlí (*ganz gedeckter Rechensteg*) je každopádně trvanlivější než otevřená. Souhlasíme tedy s celkovým zakrytím lávky na rechlích Vogelberg, pokud je však lávka někdy zaplavována povodní, v takovém případě by bylo třeba upřednostnit otevřenou lávku.“⁷⁴

Že se oprava lenorských rechlí vskutku odehrála v intencích tohoto doporučení, dokládá jejich dnešní podoba se zachovanou stříškou a bedněním. Též z dendrochronologického průzkumu nosných trámů tvořících lávku vyplývá, že jejich většina (včetně trámu se zářezy pro vkládání tyčí brlení) byla zhotovena ze smrků smýcených někdy mezi lety 1865–1869,⁷⁵ což je v souladu s citovaným archivním dokumentem.

Ve světle autentického dobového stanoviska, opřeného o dlouhodobou praktickou zkušenost, neobstojí náhledy některých současných autorů na význam krytých lávek

72 KAISLER, Vojtěch, Technické zdokonalení vodní dopravy dříví, *Lesnická práce*, 1931, roč. 10, č. 1–2, s. 5–34.

73 Jednoznačná identifikace těchto rechlí vyplývá z Popisu a ocenění stavebních objektů na velkostatků Vimperk z roku 1859, kde je jejich popis (v položce č. 129) uveden nadpisem: „Bei Eleonorenhain. Der Schwemmholz-Fangrechen unterhalb der Glasfabrik am Vogelberge.“ SOA v Třeboni, odd. Český Krumlov, fond Vs Vimperk – nové oddělení knih, kniha č. 2789, sign. VI A W gama 6, *Domaine Winterberg. Beschreibung und Abschätzung der Gebäude und Bauobjekte* (1859). Název Vogelberg (česky Ptáčník) zachycuje indikační skica stabilního katastru Lenory (něm. Schattawa) z roku 1837. NA, fond Stabilní katastr – indikační skici, sign. Pra 578.

74 SOA v Třeboni, odd. Český Krumlov, fond Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice (1755) 1792–1950, kart. č. 290, inv. č. 783, sign. 21 I, vodní stavby.

75 Dendrochronologické vzorky, odebrané roku 2011 (před opravou rechlí) Ing. Rudolfem Tesařem, vyhodnotil J. Kyncl. Dendrochronologické vyhodnocení založeno ve spise Lenora lávka, r. č. 3637/PT, uloženém v NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, spisový archiv.

rechlí. Publikované názory se vždy týkají jen těch nejznámějších objektů, umístěných v Lenoře a v Českém Krumlově. Můžeme se například dočíst, že českokrumlovská krytá lávka zvaná „rechle“ měla mimo jiné sloužit k počítání vorů.⁷⁶ To by však bylo sotva možné, už s ohledem na výšku bednění a absenci okenních otvorů v něm. Lenorské rechle měly údajně krytou lávku určenou pro obsluhu;⁷⁷ na jiném místě se píše, že jejich krytá lávka měla chránit dělníky před drsným šumavským počasím.⁷⁸ Ve skutečnosti spoře osvětlená zastřešená chodba s bedněnými boky, tedy jakási kolna, spíše ztěžovala manipulaci při instalaci tyčí brlení do otvorů v jednom z trámů podlahy stejně jako jejich aretaci do prahu na dně řečiště. Pokud byly tyče výrazně delší než výška zastřešení rechlí, nebylo je možné (vzhledem k tloušťce nosníků) zasunout ani vytáhnout kolmo. Naskýtá se otázka, jakým způsobem se dostávaly do žádoucí polohy. Odpověď dává precizně provedený plán na opravu (dnes nedochovaných) vltavských rechlí v Horách (Spitzenberg) s krytou lávkou z roku 1929 (blíže obr. 18 a 19).⁷⁹ Trám s výřezy pro brlení byl odsazen od sousedního trámu, čímž vznikla jakási manipulační škvíra, kudy se mohly tyče brlení v šikmém směru zasunout do žádoucí polohy a opět vytáhnout. Podobné uspořádání zachycuje též fotografie interiéru lenorských rechlí z roku 1965 (obr. 20).

Není pochyb, že střechy s bedněním chránily před nepřízní počasí nejen rechle, ale samozřejmě také – či možná v první řadě – dřevěné konstrukce drobných můstků i významných silničních mostů. Za všechny menší kryté můstky zde uvedeme dřevěný mostek v Českém Krumlově, který vedl z jezuitské koleje přes Vltavu do klášterní zahrady. Roku 1591 jej nechal zřídit Vilém z Rožmberka. Není známo, zda již tehdy byl krytý. Po jedné z povodní byl roku 1666 vystavěn nově, přičemž byl zastřešený a osvětlený jedenácti okny. Nebyl prý sice tak pevný a velký jako ten předchozí, ale „hezčí a stále ještě tak bytelný, že ho mohli přejet jezdci i vozy“.⁸⁰ Jeho podobu zachytila veduta z konce 18. století.⁸¹

Mezi opravdu významné kryté mosty náleží most překonávající Ohří v Radošově. Vedla tudy stará cesta (zvaná mj. Via magna) do Prahy, přičemž umístění strategického přechodu přes Ohří zpočátku kolísalo mezi Radošovem a Velichovem. V Radošově byl na místě původního brodu postaven v šedesátých letech 14. století most, jehož podoba se proměňovala následkem jeho obnovování po povodních, požárech, poškození vlivem ledové dřenice při jarním tání, ničení vojsky či hnilobou a podobně. V roce 1567 bylo poprvé zmíněno, že most obdržel střechu. Při jedné z dalších oprav roku 1743 se v poznámce k projektům mostu, jednoho se střechou a druhého bez zastřešení, konstatovalo, že u nezastřešeného mostu se předpokládá pouze desetiletá trvanlivost jeho dřevěných nosníků.⁸²

Vytahování dřeva u rechlí

Jakmile plavené dřevo dorazilo k rechlím, bylo jej zapotřebí – podle učebnice vydané roku 1921 v Berlíně – co nejrychleji vytáhnout, vypláchnout a uskladnit na skladištích,

76 JOSEF, D., *Encyklopedie mostů*, s. 83.

77 VICENA, Ivo, Vývoj lesů na Šumavě v posledních 100 letech, *Lesnická práce*, 2018, roč. 97, č. 7, s. 24–29, zde s. 27.

78 MOŠNA, V. – RENDEK, J., *Krásné mosty*, s. 126. Mezi různými druhy mostů jsou zde rechle uvedeny v kapitole nazvané „Vltavské rechle. Zastřešené dřevěné objekty „zvláštního určení“, v níž jsou zmíněny jen rechle v Českém Krumlově a v Lenoře.

79 SOA v Třeboni, odd. Český Krumlov, fond Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice – stavební plány, plán č. 3147, inv. č. 3148, sign. 9 I–36, plán na obnovu rechlí u obce Hory (Spitzenberg), Markl, 1926.

80 SCHMIDTMAYER, Rudolf, Krummauer Geschichten aus der Zeit vom Jahre 1584 bis zum Jahre 1720, *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 1912, roč. 50, s. 373–405, zde s. 375 a 377.

81 Tovaryšské osvědčení s vedutou Českého Krumlova z osmdesátých let 18. století publikoval MÜLLER, Jan, „Město běhalo se...“ Poznámky k ikonografii Českého Krumlova, in: *Český Krumlov. Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví*, GAŽI, Martin – PAVELEC, Petr (edd.), České Budějovice 2010, s. 843–876, zde s. 859.

82 ZEMAN, Lubomír, Dřevěný krytý most přes řeku Ohří v Radošově opět stojí, *Zprávy památkové péče*, 2004, roč. 64, č. 2, s. 113–117. Historické údaje o mostě autor čerpal z archivních rešerší Martina Ebela a Jaroslava Fialy.

kteřá se měla nacházet v těsném sousedství rechlí. Pokud se polena nenaplavila na zem sama, bylo třeba dřevo vytáhnout. Dlouhé klády bylo možné zčásti vyvážet, zčásti vytáhnout například za pomoci koně, výtahů na parní pohon nebo po skluzavkách. Palivové dřevo se vyťahovalo plavebními háky nebo řetězem lidských rukou, jimiž každé poleno putovalo z vody na souš. Někde se používaly také stroje paternoster (*Paternosterwerke*). Pokud bylo dřevo určeno drobným kupcům, muselo být hned při vytahování z vody rozčleněno podle tříd.⁸³ U mohutných partensteinských rechlí na konci schwarzenberského plavebního kanálu, kde končila většina palivového dřeva určeného pro Vídeň, pracovalo na jeho vytahování přes 300–350 dělníků, kteří sem jezdili z jižních Čech. Aby byli schopni dřevo správně roztrždit, pohybovali se mezi nimi od 5 hodin ráno do 7 hodin večer placení dozorcí.⁸⁴ Vytažené palivové dřevo se na kolečkách nebo nižších vozíkách rozváželo na svá místa, kuláče se nejdříve rozštípaly a pak se vyrovnávaly do hrání předepsaných rozměrů (cánů).⁸⁵ V českých zemích se rovnalo do prostorových metrů o délce 80 cm nebo 1 metr.⁸⁶

Skladiště dřeva

Skladiště dřeva (*Holzlandeplatz, Holzgarten*) se mělo rozprostírat v bezprostřední blízkosti plavebního toku. Jeho poloha měla být otevřená větru a průvanu. Povrch skladiště měl být ideálně oblázkový, písčitý nebo šterkový až do hloubky nejméně půl metru, nebo měl být opatřen pevnou kamennou podlahou. Jeho terén měl být položený o několik metrů výše nad nejvyšším stavem vody a zajištěný proti povodním. Pokud bylo skladiště zařízeno tak, že na něm plavené dřevo samo přistávalo, mělo mít dostačující sklon uzavíratelný stavidly a hrázemi. V případě, že se plavilo jen málo dřeva, postačovaly k jeho skladování pouze pobřežní pozemky položené proti proudu nad záchytnými rechlemi.

U rozlehlějších skladišť se vyplácelo, aby jimi procházel (někdy i dále rozvětvený) vedlejší kanál, odbočující od hlavního plavebního toku. U odbočky musely být zřízeny usměrňovací rechle, vstup do kanálu měl být opatřen stavidlem a před jeho ústím zpět do hlavního toku se musely nacházet další rechle. Se skládáním dřeva se mělo začínat na nejvzdálenějších místech od vody, přičemž se muselo dbát na to, aby se ušetřilo co nejvíce místa a ponechaly se mezery kvůli průvanu mezi jednotlivými hranicemi, které měly být postaveny co nejstabilněji. Dřevo bylo nutno podložit, aby bylo odděleno od zemní vlhkosti. Po vyskládání mělo být dřevo očíslováno a změřeno. Co se týče ostatního dřeva (tedy ne palivového), někdy se celé kmeny skladovaly i více roků. Nejlepší způsob představovalo jejich uložení pod vodou, přičemž musely být zcela ponořené a voda se měla obnovovat mírným přílivem a odlivem, aby se zamezilo hnilobě a napadení hmyzem. Dřevo se pak dalo snadno rozřezat.⁸⁷

Rechle na buquoyské plavební trase na Černé a Malši

Buquooyové začali na Novohradsku s plavením dřeva (nesvázaného i v podobě voroplavby) po Pohořském potoce, říčce Černá a Malši od osmdesátých let 18. století.⁸⁸ V rámci této statě bude pojednáno jen o volné plávce dřeva. Podle popisu z roku 1795 se plavilo to dřevo, které bylo na rozštípání příliš slabé nebo příliš silné. Nařezalo se tedy na polena dlouhá dvě nebo tři stopy (0,63 m nebo 0,95 m). Ta se následně plavila až do

83 GAYER, K. – FABRICIUS, L., *Die Forstbenutzung*, s. 319–320.

84 Tuto informaci uvádí schwarzenberský plavební ředitel Ernest Mayer ve spise, který v roce 1828 vycházel na pokračování v druhém ročníku časopisu *Allgemeine Österreichische Zeitschrift für den Landwirth, Forstmann und Gärtner*. Jako samostatná publikace *Beschreibung der großen Schwemm-Anstalt auf der Herrschaft Krummau in Böhmen* vyšel ve Vídni roku 1831. Spis poprvé do češtiny přeložil Hynek Hladík, pod názvem *Popis velkého plavebního zařízení na panství krumlovském v Čechách* jej publikoval in: ŠTEMBERK, Josef (ed.) – MAYER, Ernest – HLADÍK, Hynek, *Schwarzenberský plavební kanál – historie a současnost*, Vimperk 2013, s. 38–39.

85 GAYER, K. – FABRICIUS, L., *Die Forstbenutzung*, s. 319–320.

86 *Lesnická čítanka*, Písek 1930, s. 197.

87 GAYER, K. – FABRICIUS, L., *Die Forstbenutzung*, s. 315–317.

88 BUREŠ, M. – PAŘEZ, J., *Plavení dřeva*, s. 679–686.

Českých Budějovic, kde se dřevo prodávalo. Protože zároveň bylo nutno opatřit dřevem také mezilehlá místa jako například Kaplice a Velešín, zřídily se na plavební trase čtvery rechle, aby se u nich mohlo dřevo libovolně zastavit, vyházet a srovnat na skladištích. Ve směru po proudu plavební trasy, začínající na Pohořském potoce pod stejnojmenným rybníkem, byly první rechle až na říčce Černá – v Ličově a další až v Ponholzi u Blanska před ústím Černé do Malše. Na Malši se rechle nacházely u velešínského mlýna a na konci plavební trasy před Budějovicemi.⁸⁹

Přehled o prvním plavení sáhového dřeva (*Klafterholz*) na zmíněných tocích v letech 1780–1783 podává Riemerův výkaz z června roku 1783. Podle něj byla tato trasa dlouhá 16,739 vídeňských sáhů, tedy bezmála 32 km. Dřevo (převážně měkké) se vždy vhažovalo pod Pohořským rybníkem, každý rok v jiném množství (612–2 481 sáhů). Cestou docházelo k různě velkým ztrátám, takže u rechlí se ho vytáhlo celkem o 5–12 % méně. Ve dnech 9. až 13. dubna 1780 se plavilo jen k prvním rechlím, tedy k ličovskému skladišti dřeva. O rok později, 23. až 28. dubna 1781, se menší část plaveného dřeva vytáhla v Ličově, ostatní se plavilo dále až k papírenskému mlýnu (v Blansku), kde se odebralo pouhých 50 sáhů, zatímco největší část plavených polen a klád zachytily rechle v Ponholzi. Ve dnech 8. až 19. dubna 1782 se poprvé plavilo až k velešínským rechlím. Krátce poté, ve dnech 22. až 28. května, se plavilo malé množství dřeva, jehož část se vytáhla v Ličově a zbytek v Ponholzi. Téhož roku se konalo ještě první zimní plavení, totiž od 4. do 9. listopadu opět do Ličova. V roce 1783 dorazilo první polenové dřevo z buquoyských lesů až do Českých Budějovic. Jeho plavba začala dne 7. dubna až u velešínských rechlí. U budějovických rechlí začali dřevo vytahovat 15. dubna, přičemž ke svému údivu spočítali, že sem dorazilo o téměř 75 sáhů dřeva více. Celou plavební trasou prošlo dřevo z pohořských lesů jen o pár dní později. Plavení tehdy trvalo celé tři týdny, od 23. dubna do 13. května 1783, přičemž zastávka byla jen jedna, a to u rechlí v Ličově.⁹⁰

V korespondenci o prvních pokusech s plavením dřeva v letech 1781–1783 se mluvilo ještě o dalších rechlích na Pohořském potoce, totiž v Pohorské Vsi, u kterých bylo také skladiště dřeva.⁹¹

Jiné dosud neznámé rechle se nacházely na říčce Černá v místě dnešního silničního mostu v Černém Údolí (Schwarzthaler Brücke). Zprávy pocházejí až ze závěru novohradské plavební éry. Zmínka o nich byla zachycena v programu buquoyského plavení dřeva roku 1931.⁹² Není však jasné, proč tyto rechle ve svém popise plavební trasy z roku 1904 vynechal buquoyský lesmistr Theodor Wagner.⁹³ Snad tehdy ještě neexistovaly?

Z Wagnerovy publikace vyplývá, že dvoje z původních rechlí zřízených na konci 18. století se v roce 1904 nacházely na jiných místech. Rechle v Ličově se posunuly výše proti proudu Černé, ještě před soutok s Pohořským potokem, před Benešov nad Černou do Třebíčka u Gabriely. Na Malši byly zrušeny rechle u Velešína a místo nich se níže po proudu postavily jiné v Plavu, jež byly roku 1896 zmodernizovány. Buquoyský lesmistr zaznamenal podobu všech rechlí, které v jeho době existovaly: 1) Rechle v Gabriele (*Rechen in Gabriela*) byly jednoduché chytací bez splavu (*Fangrechen ohne Schwellung*). Sestávaly z prahu na dně potoka (*Grundschweller, Streckbaum*) a podélného nosníku (*Spindelbaum*), který se opíral na obou koncích, ale pro větší jistotu byl upevněn ještě řetězy na pilotách. O tento podélník se opíralo brlení (*Spindeln*). 2) Rechle v Ponholzi (*der*

89 RIEGGER, Joseph Anton, *Skizze einer statistischen Landeskunde Böhmens, II. Heftchen. Einige Beylagen zum II. Heftchen*, Leipzig – Prag 1795, s. 29–30.

90 SOA v Třeboni, odd. Třeboň, fond Vs Nové Hradý (nezprac.), část voroplavba, výkaz o polenovém plavení z let 1780–1783 (Scheitter-Flössungs Extract), podepsán Johan Franz Riemer, 1. 6. 1783.

91 SOA v Třeboni, odd. Třeboň, fond Vs Nové Hradý, nezprac., oddíl voroplavba, zprávy Karla Josefa Pieringera o plavení dřeva z 9. 11. 1781, 4. 5. 1782 a 8. 8. 1783.

92 Blíže článek VYSKOČIL, Aleš – FLORIÁN, Jaromír – SVITÁK, Zbyněk – BUREŠ, Michal, Plavení dřeva na Novohradsku ve světle meziválečných plavebních programů a reliktních dochovaných v krajině, v tomto čísle časopisu.

93 WAGNER, T., *Entstehung, Wesen und Betrieb*.

Ponholzer Rechen) byly šikmé (*schiefer Rechen*), určené pro zadržení většího množství dřeva. Patřily k solidním chytacím stavbám (*Fanggebäuden*) s pilíři z kamenných kvádrů.⁹⁴ 3) V Plavu byly až do roku 1895 každoročně v době plavení zřizovány provizorní rechle, před jejichž zatlučené piloty byl předkládán vor, zajištěný řetězy. Strmé skály v tomto místě vytvářely úzké údolí, v němž se Malše stáčela prudce doleva, přičemž se celý tlak vody opíral do skalnaté zatačky. Tento přírodní lapač (*Fang*) byl v roce 1895 doplněn pevnými železnými rechlemi podle plánu zemského stavebního rady Jirsika.⁹⁵ Pravobřežní skála byla využita jako přirozený pilíř, na protějším břehu a uprostřed řeky byly postaveny dva pilíře z kamenných kvádrů, přičemž všechny tři opěry byly svázány železnými traverzami. Mezi skálou a středním pilířem byly na traverze zavěšeny čtyři pohyblivé železné mříže, sahající až na dno řeky. Pokud byly spuštěny, zajišťoval je proti případnému otevření zezadu řetěz. Mezi středním a levým pilířem byly v době plavení instalovány jen silné dřevěné tyče brlení, protože zde již voda nevyvíjela velký tlak. Podle Wagnera byly tyto rechle, postavené nákladem 48 tisíc korun, svého druhu první a zřejmě jediné nejen v Čechách, ale i v Rakousích. Účelem těchto rechlí bylo zadržet všechno dřevo, určené pro budějovické skladiště, a následně ho postupně propouštět. Zároveň při povodních zabráňovaly vyplavení dřeva mimo řeku a chránily Budějovice před škodami, které by byly jinak nedozírné, vzhledem k tomu, že zadržené dřevo tvořilo před rechlemi souvislý pás v délce tři až čtyři kilometry. 4) Rechle v Českých Budějovicích nad takzvaným Špitálským jezem byly rozebiratelné (*zerlegbarer Rechen*) a určené k chytání menšího množství palivového dřeva, které se sem z plavských hlavních rechlí propouštělo po menších částech (v množství 2 000 m). Hlavní konstrukci rechlí tvořily čtyři řady pilot, jež byly zabírány do říčního dna a mezi sebou spojeny mostními bárkami. Plavené dřevo se zde nezastavovalo o tyče brlení, zábranu tvořily na vodě položené, na sebe navázané silné kmeny (*Langholzgestöre*). Přiléhaly k pilířům, u nichž je přidržovaly řetězy. Při hrozících povodních byly navíc řetězy přivázané k pobřežním pilotám, aby se tlak na pilíře zmínil. Tyto kmeny stoupaly či klesaly podle výkyvů výše vodní hladiny. Po skončení plavení se tyto rechle rozebíraly.⁹⁶

Rechle Ponholz v Blansku

V písemných pramenech se tyto rechle po celou dobu jejich existence nacházejí vždy jen pod názvem Ponholz, což se týká i ojedinělé česky psané literatury.⁹⁷ Toto plavební zařízení, postavené roku 1780, totiž přejalo název místního lesa, neboť dva kilometry odtud ležící vesnice Blansko se stavitelům rechlí jevila asi příliš vzdálená. Šlo jistě o název dlouhodobě vžitý a užívaný. Ve stabilním katastru obce Blansko název „Bomholz“ označoval pozemky u dnešního Jarošovského rybníka, ležící přece jen poněkud stranou od nově postavených rechlí, zatímco v jejich těsném sousedství se nacházely na levém břehu Černé pole a louky pojmenované „Semenze“ a „Jamki“.⁹⁸ Tyto české názvy však byly nejspíše mladší, neboť na mapě z roku 1758 nacházíme pouze název „das Panholz“,⁹⁹ a to ve stejné pozici jako na mapě stabilního katastru.¹⁰⁰

94 Další Wagnerův popis v následné části textu.

95 Wagnerem uváděný letopočet 1895 se vztahuje pouze ke vzniku projektu nových rechlí, jejichž stavba byla však povolena a uskutečněna až roku 1896. Státní okresní archiv České Budějovice, fond Okresní úřad České Budějovice, kart. č. 1017, sbírka listin a map vodní knihy, č. 322, složka ke stavbě rechlí na Malši u Plava (1895–1896).

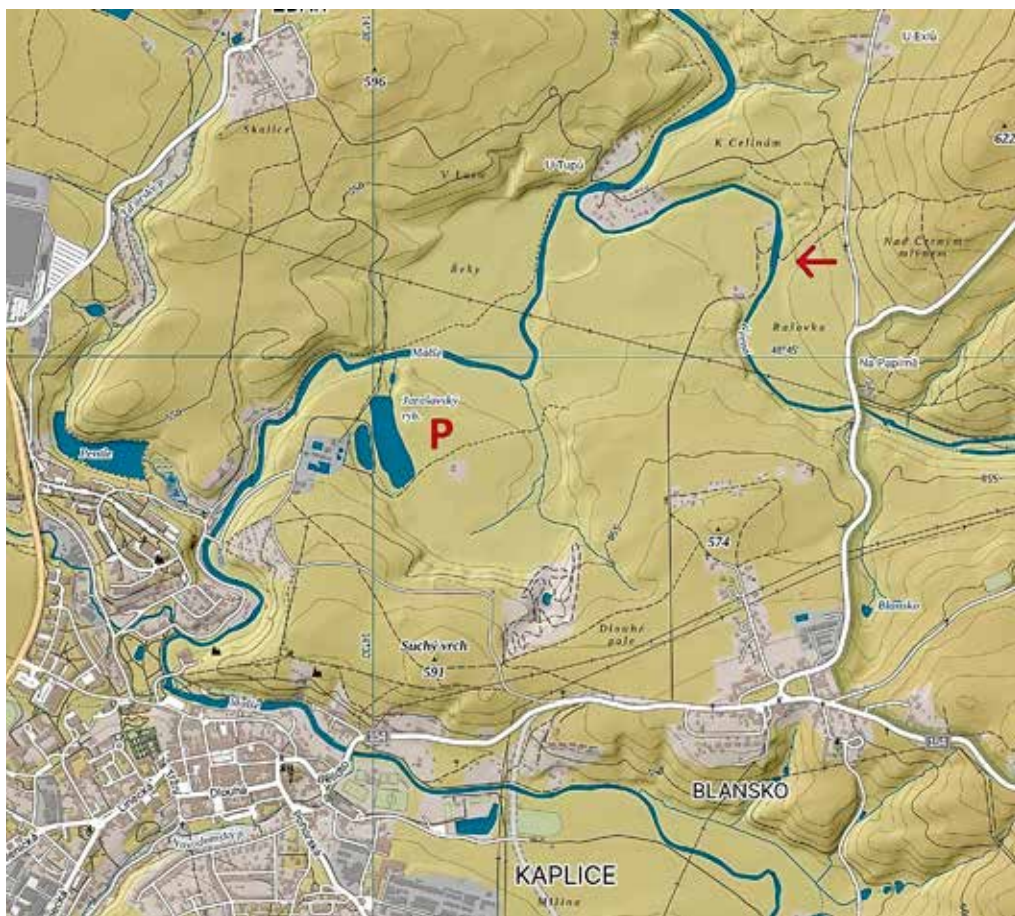
96 WAGNER, T., *Entstehung, Wesen und Betrieb*, s. 11–14.

97 KLOUDA, Josef, Plavení dříví po Malši (vzpomínky současníka), in: *Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*, 1965, roč. 2, č. 1, s. 14–21, zde s. 20: „... byla polena zadržována částečně v Benešově, částečně na Ponholci u Blanska.“

98 NA, fond Stabilní katastr – indikační skici, sign. BUD 253, mapa stabilního katastru Blanska z roku 1826.

99 SOA v Třeboni, odd. Třeboň, fond Vs Nové Hradky – mapy a plány, mapy č. 2736–2758, Soubor map toku Pohořského potoka, říčky Černé a řeky Malše kvůli plavbě dřeva z novohradského panství do Českých Budějovic, E. J. Paurmöhl, zeměměřič, 1758, mapa č. 2748: „das 13. Stuck des Schwartzau flus des dritten Thails“.

100 NA, fond Stabilní katastr – indikační skici, sign. BUD 253, mapa stabilního katastru Blanska z roku 1826.

Obr. 25. Situace rechlí nazývaných Ponholz nedaleko Blanska u Kaplice na současné mapě, vyznačení místa (P) označovaného v letech 1758 a 1826 názvem Ponholz, šipkou vyznačeno současné umístění zbytku rechlí, zdroj podkladu: mapy.cz

Název Ponholz či Pohnholz poblíž Blanska se v písemných pramenech poprvé objevuje v roce 1613, kdy jej Jan Jiří ze Švamberka spolu s dalšími pozemky prodal městu Kaplice. Totéž označení nesla přinejmenším od sklonku 16. století také místní trať u blízkého Benešova nad Černou, kde později vzniklo osídlení, jež se časem stalo součástí tohoto městečka. Název Pohnholz je mírnou zkomoleninou slova Bannholz (*Bann* = zákaz), což znamenalo les, v kterém měl pouze jeho majitel či oprávněný uživatel právo lovu, kácení stromů a pastvy dobytka.¹⁰¹

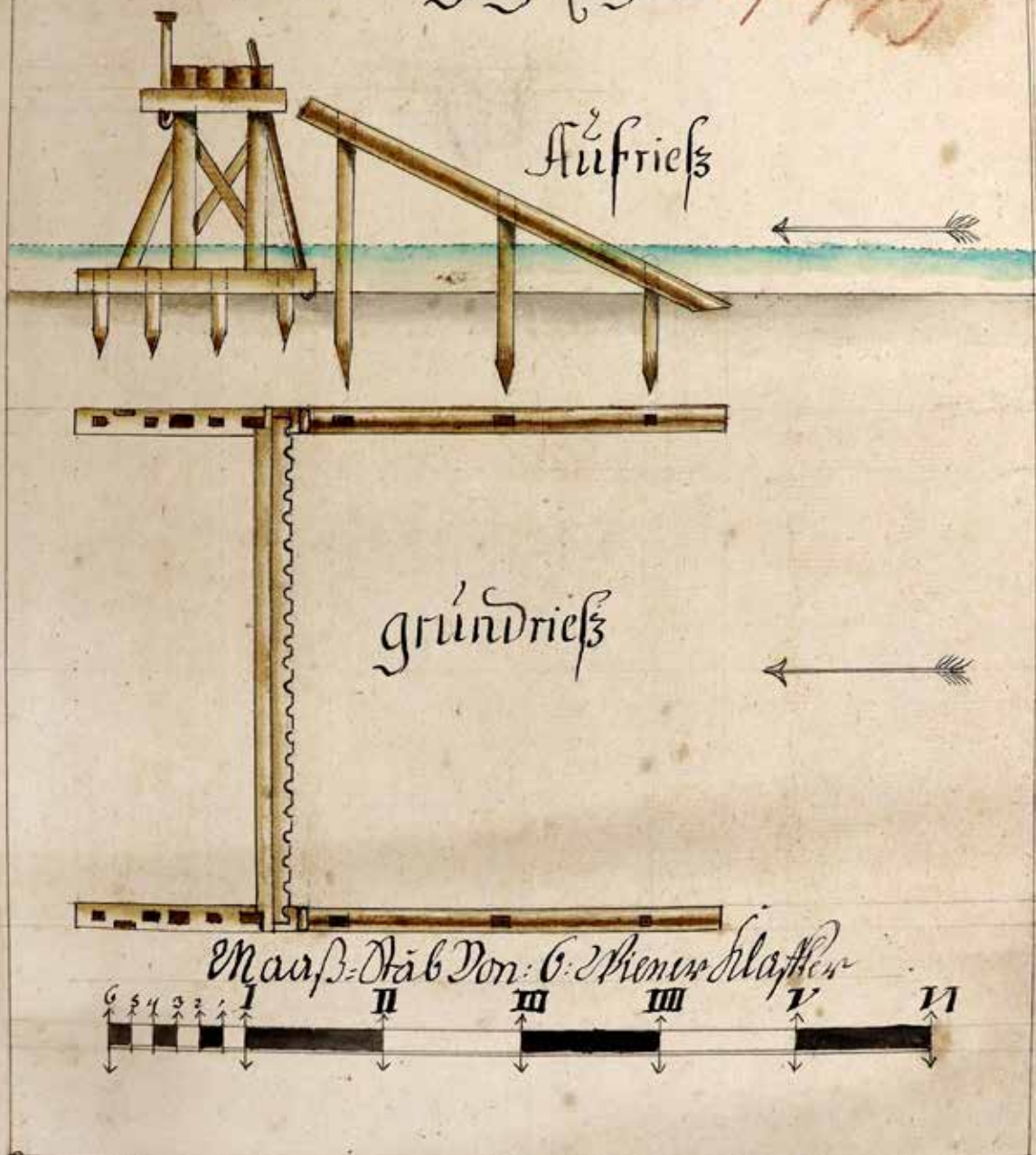
Způsob pojmenování těchto rechlí poukazuje na skutečnost, že tato zařízení, pokud se nacházela mimo obce a města, přebírala tehdejší pomístní názvy, které mohou být dnes již zcela zapomenuté, či užívané pouze v počestěné variantě. Podobným případem jsou rechle v Lenoře, které se v archivních písemnostech skrývají pod názvem „Holzfangrechen Vogelberg“, jež dostaly podle sousedního mírného vršku s dnešním názvem Ptáčník.¹⁰²

¹⁰¹ KALNÝ, Adolf, Nové datum novohradského urbáře z roku 1553, *Jihočeský sborník historický*, 1966, roč. 35, s. 183–186; SAILER, Herbert, *Kaplitze. Geschichte eines Städtchens im Böhmerwald. I. Teil. = Kaplice. Dějiny jednoho městečka na Šumavě. 1. díl*, České Budějovice 2017, s. 103; KLIMESCH, Mathäus, *Die Ortsnamen im südlichen und südwestlichen Böhmen, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 1908, roč. 47, č. 2, s. 125–219, zde s. 189; MÄRTEN, Johann, *Heimatskunde des Bezirks Kaplitz, Krummau* 1894, s. 130–131.

¹⁰² Bliže pozn. 73.

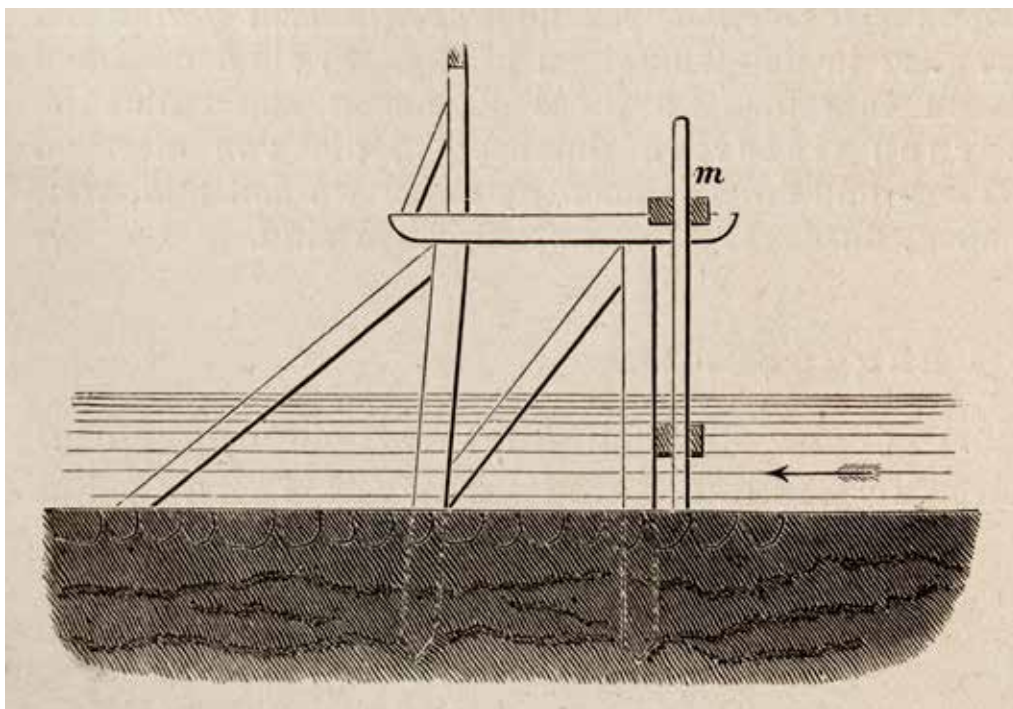

Gründrind Aufrieß
Über die in den Molschiner Bach Neü aufzurich-
ten kömende hölz Rechten *by Copfzug*

Jm 10 October 1780

Obr. 26. Plán rechlí nazývaných Ponholz nedaleko Blanska u Kaplice, Johan Franz Riemer, 1780, zdroj: SOA v Třeboni, odd. Třeboň, fond Vs Nové Hradý, oddíl voroplavba

Obr. 27. Ukázka konstrukce jednoduchých rechlí, Zdroj: GAYER, Karl – FABRICIUS, Ludwig, *Die Forstbenutzung. Ein Lehr- und Handbuch*, Berlin 1921, s. 302

Konstrukce nejstarších rechlí v Ponholzi

Rechle Ponholz u Blanska poprvé zachytily polenové dřevo dne 28. dubna 1781.¹⁰³ Podobu těchto rechlí si můžeme prohlédnout na plánu z 10. října 1780. Podle něj se zřejmě stavěly i některé další hrable na novohradské plavební trase. K této domněnce nás vede nejen nadpis „Půdorys a nárys nově zřizovaných rechlí na Malši“, nýbrž i fakt, že tento plán je propíchnán, což svědčí o jeho kopírování. K nadpisu na plánu byl rudkou připsán název „bey Bohnholz“,¹⁰⁴ můžeme tedy soudit, že podle něj se měly stavět i rechle na Černé u Blanska. Je otázka, zda rozměry rechlí na plánu odpovídaly konkrétní situaci, nebo představovaly jen základní vodítko. Podle měřítka plánu (ve vídeňských sázích¹⁰⁵) měly být vysoké něco přes tři metry. Délka vyznačená na plánu (necelých sedm a půl metru) však rozhodně místu neodpovídá, protože na překonání říčky Černé by rozhodně nestačila (světlá šířka nových rechlí v Ponholzi, jejichž krajní pilíře licovaly s břehy Černé, byla na první variantě plánu z roku 1858 necelých 21 m¹⁰⁶).

Samotná konstrukce byla zřejmě běžným typem jednoduchých rechlí, užívaným po staletí. Vyvozujeme tak z nákresu, který v učebnici lesnictví z roku 1921 doprovázel výklad o vývoji tohoto typu plavebního zařízení.¹⁰⁷ Typově jsou si oba plány velmi blízké. V učebnici je znázorněno kolmé brlení, jehož tyče procházejí vyvrtanými otvory v podélném nosníku lávky a spodní konce jsou přidržovány podélníkem, upevněným na pilotách u dna toku. V Blansku se však brlení nahoře opíralo do dlabů provedených na návodní

103 SOA v Třeboni, odd. Třeboň, fond Vs Nové Hradý (nezprac.), část voroplavba, výkaz o polenovém plavení z let 1780–1783 (Scheitter-Flössungs Extract), podepsán Johan Franz Riemer, 1. 6. 1783.

104 „Grund und Aufriess über die in den Molschiner Bach neu aufzurichten kommende Holtz Rechln bey Bohnholz“. SOA v Třeboni, odd. Třeboň, fond Vs Nové Hradý, nezprac., oddíl voroplavba. (Plány zde uložené nejsou evidované, nemají signatury.)

105 1 vídeňský sáh = 1,896 m.

106 SOKA Český Krumlov, fond OÚ Kaplice, kart. č. 10, plán na stavbu nových rechlí v Ponholzi, Bažant, 1859.

107 GAYER, K. – FABRICIUS, L., *Die Forstbenutzung*, s. 302.

hraně nosníku, jak je patrné z půdorysu plánu. Tyče brlení měly být u ponholzkých rechlí vysoké asi tři a půl metru. Způsob aretace spodních konců brlení není z plánu patrný, snad je jejich stavitelé měli pouze zapřít do dna řeky.

Tyto první rechle v Ponholzi stály po pětadvacet let ve vzdálenosti asi sto metrů po proudu od nynějšího rechlového mostu. Roku 1799 je měl opravovat tesařský mistr Mathias Mittasch z buquoyského města Rožmberk nad Vltavou. Tomu panství zadávalo práce na novohradské plavební trase častěji: 11. března 1799 referoval buquoyský úředník Janský vrchnosti, že Mittasch pokácel dřevo na nový rezervoár na Huťském potoce a na opravu rechlí v Ponholzi a v Ličově. Na stavbu rechlí v Ponholzi uzavřelo buquoyské plavební stavební ředitelství s Mittaschem smlouvu, podepsanou dne 15. března 1799 v hájovně Soběnov. Mittasch se zaručil za stavbu i za potřebné řemeslníky stejně jako nádeníky a slíbil, že stavbu provede a dokončí v létě daného roku. Za práci včetně plánu ponholzkých rechlí, který tento tesař též vytvořil, měl obdržet 119 zlatých 30 krejcarů. Tato suma mu měla být vyplacena ve dvou termínech: 40 zlatých v průběhu stavby a zbytek po jejím dokončení a kontrole ze strany vrchnosti. Na stavbu ponholzkých rechlí bylo určeno dřevo z lesa Kohout¹⁰⁸ v soběnovském revíru, u něhož byla zároveň stanovena cena za jeho dovoz: 14 dlouhých měkkých kmenů po 54 krejcarech, 73 středních měkkých kmenů po 39 krejcarech a 32 malých měkkých kmenů po 3 krejcarech. Kmeny, spolu s dalším materiálem na opravu ličovských rechlí, měli z lesa na jez u ličovského mlýna (Hausmühlwehr) dopravit čtyři poddaní, kteří se o tuto práci předtím veřejně přihlásili. Ještě téhož dne, 15. března 1799, se smluvně zavázali, že materiál dopraví na místa zamýšlených staveb, přičemž odvoz z lesa jim měl potvrdit soběnovský revírní hajný a přivezení až na dané stavby rožmberský mistr tesař Mittasch. Až následně jim měla být vyplacena mzda.¹⁰⁹

Další osudy rechlí jsou patrné ze situačního plánu z roku 1858. Zaznamenané letopočty uvádějící přesuny rechlí Ponholz jsme však nedokázali ověřit v jiných pramenech. Prvotní rechle měly být roku 1806 zbořeny a nově postaveny na jiném místě, ležícím asi 250 m proti proudu. Nové místo bylo zvoleno „kvůli lehčímu vyhazování plaveného dřeva“.¹¹⁰ Na něm rechle setrvaly až do roku 1836, kdy se posunuly o cca 150 metrů níže po proudu říčky. Popsané stěhování rechlí bylo roku 1858 zakresleno do situačního plánu, jenž zachytil jejich pozici jako šikmou vůči toku řeky,¹¹¹ což bylo výhodné kvůli zmenšení tlaku vody a plaveného dřeva na brlení. Ve všech případech byly rechle celodřevěné. Když ty poslední, zřízené roku 1836, po více než dvaceti letech volaly po obnově, buquoyská plavební správa začala roku 1858 stavět na stejném místě kamenné pilíře pro nové, mnohem bytelnější rechle.¹¹² Z plánu je také patrné umístění buquoyského skladiště dřeva, které se rozkládalo na levém (plochem) břehu Černé, ovšem s tím, že mezi ním a říčkou byl širší pruh obecního pozemku, sloužícího jako pastvina.

Stavba rechlí v Ponholzi v letech 1858–1860 a spor s obcí Blansko

O vzniku dnešních rechlí v Ponholzi se dozvídáme pouze díky sporu, který se kolem jejich stavby rozvířil. Když buquoyská plavební správa zjistila, že stávající rechle (*Holzrechen*, *Rechen*) pro svou chatrnost již neskýtají potřebnou jistotu při zachycování dřeva, rozhodla se zbudovat nové a bytelnější. V průběhu roku 1858 začala v říčce Černá se stavbou kamenných pilířů. Ovšem aniž by předtím vyřídila úřední povolení!¹¹³ Nutno poznamenat,

¹⁰⁸ Vrchol kopce Kohout je od rechlí v Blansku vzdálený asi 6 km.

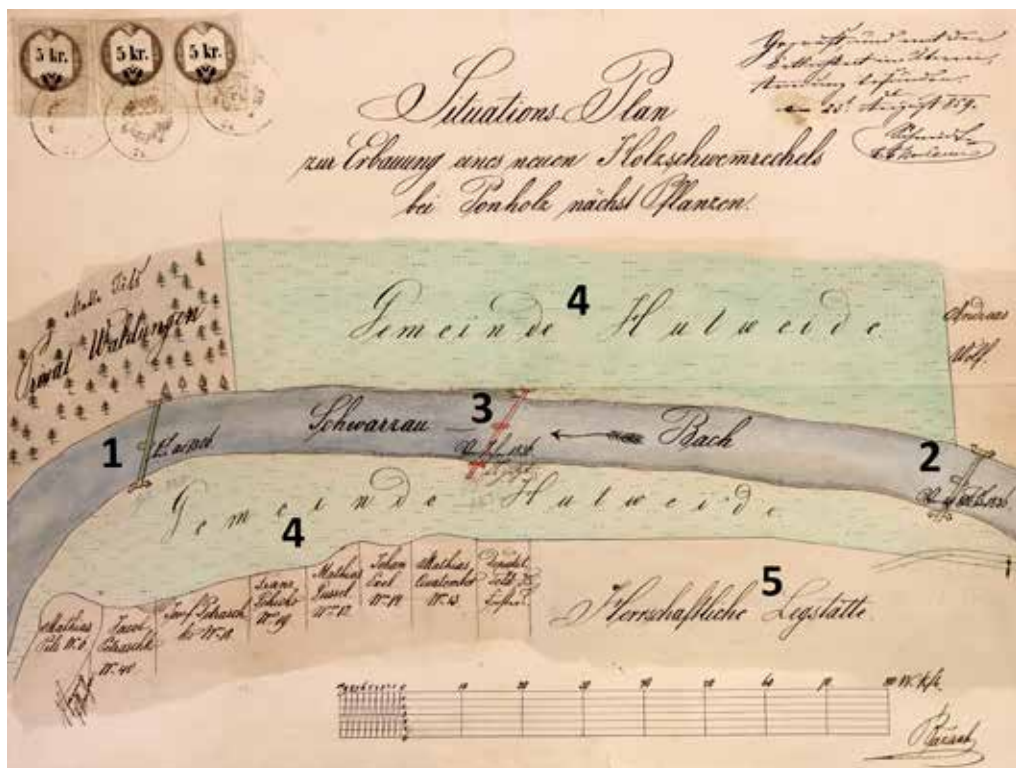
¹⁰⁹ SOA v Třeboni, fond Vs Nové Hradky, nezprac., oddíl voroplavba.

¹¹⁰ SOKA Český Krumlov, fond OÚ Kaplice, kart. č. 10, dopis správce novohradského panství z 8. 9. 1859 adresovaný Krajskému úřadu v Českých Budějovicích (korespondence v rámci sporu s obcí Blansko kvůli stavbě nových rechlí v Ponholzi).

¹¹¹ SOKA Český Krumlov, fond OÚ Kaplice, kart. č. 10, situační plán ke stavbě nových rechlí u Ponholze poblíž Blanska, 1858.

¹¹² SOKA Český Krumlov, fond OÚ Kaplice, kart. č. 10, situační plán k výstavbě nových rechlí u Ponholze poblíž Blanska, 1859.

¹¹³ Celá kauza je zdokumentována v SOKA Český Krumlov, fond OÚ Kaplice, kart. č. 10, složka korespondence týkající se sporu o stavbu rechlí v Ponholzi v letech 1858–1860 mezi správou novohradského panství, Okresním úřadem v Kaplici, Krajským úřadem v Českých Budějovicích a obcí Blansko.

Obr. 28. Situační plán k výstavbě nových rechlí Ponholz nedaleko Blanska u Kaplice, 1859, zdroj: SOKA Český Krumlov, fond OÚ Kaplice, kart. č. 10. Legenda: 1 – umístění rechlí postavených roku 1780/1781, na místě do roku 1806; 2 – umístění rechlí postavených roku 1806, na místě do roku 1836; 3 – umístění dřevěných rechlí postavených roku 1836, roku 1859/1860 nahrazených novými na kamenných pilířích; 4 – obecní pastviny; 5 – vrchnostenské skladiště dřeva

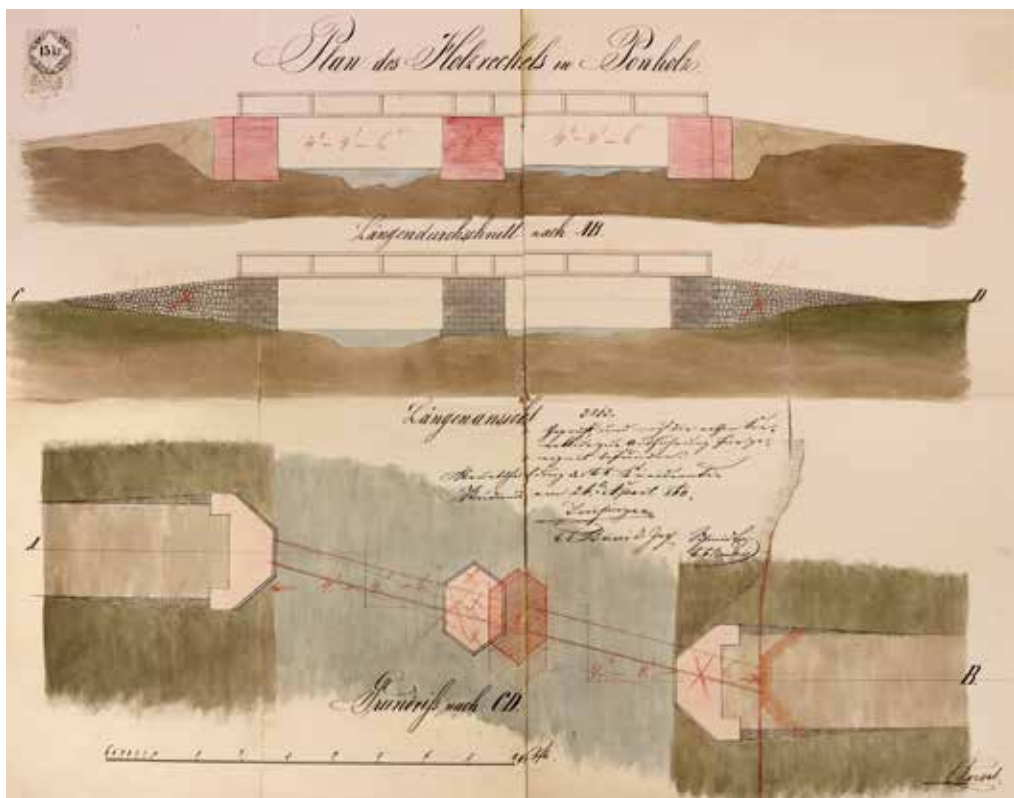
že v tomto směru úředníci buquoyského panství aktivitou velmi šetřili a v právním řádu nastoleném po skončení patrimoniální správy kličkovali, jak se dalo. Svědčily o tom četné stížnosti majitelů vodních děl a jiných dotčených stran na černé stavby, které na novohradských splavných tocích správa buquoyského panství prováděla či iniciovala.¹¹⁴

Když obyvatelé Blanska na podzim 1858 zjistili, že se uprostřed řečiště Černé osazuje kamenný pilíř pro nové rechle, obávali se zúžení průtočného profilu říčky. Předpokládali, že se při velké vodě budou zaplavovat a ničit obecní pozemky, a proto starosta obce 25. října 1858 požádal o řešení okresní soud v Kaplici. Ten o měsíc později obeslal hospodářské ředitelství novohradského panství, aby pod trestem 10 zlatých konvenční mince stavbu zastavili a nepokračovali, dokud nedostanou od krajského úřadu povolení, o které však teprve musí požádat.¹¹⁵

Hraběcí správa panství Nové Hradce poslala kaplickému okresnímu úřadu žádost o povolení s plánkem zamýšlené stavby až 4. července 1859, tedy o více než půl roku později. Zdá se, že kauzu chtěli řešit až po jarní plávce dřeva, při níž ještě využili staré rechle. Okresní úřad přeposlal tuto žádost Krajskému úřadu, jenž si vyžádal ještě i situační

¹¹⁴ Takových případů nebylo vskutku málo. Ilustrativně jeden případ za všechny: v roce 1877 si dva majitelé mlýnů v Benešově nad Černou stěžovali, že nad jejich mlýny nechala buquoyská plavební správa od základu přestavět dva jezy, které posléze měly sloužit k většímu nadržení vody, jež se vypouštěla během plavení dřeva a pomáhala k většímu vzdutí vodní hladiny. Majitelé mlýnů však během zahrazení těchto jezů před plavením na jeden až dva dny přicházeli o vodu a tím i o výdělek. O souhlas se stavbou jezů nebyli požádáni ani tito mlynáři, ani příslušné úřady, které pak tuto kauzu se správou novohradského panství náležitě řešily. SOKA Český Krumlov, fond OÚ Kaplice, kart. č. 17.

¹¹⁵ SOKA Český Krumlov, fond OÚ Kaplice, kart. č. 10, složka korespondence týkající se sporu o stavbu rechlí v Ponholzi v letech 1858–1860.

Obr. 29. Plán na stavbu nových rechlí Ponholz, Bažant, 1859, opravy na základě úředního jednání vyznačeny červeně, plochy šrafovou, plán po úpravách schválen krajským úřadem 26. dubna 1860, zdroj: SOkA Český Krumlov, fond Okresní úřad Kaplice, kart. č. 10

plán s vyznačením majitelů sousedních pozemků. Požadovaný náčrt správa panství zaslala 8. srpna 1859 s prosbou o co nejrychlejší vyřízení žádosti, s odůvodněním, že „kvůli pokročilé roční době se se stavbou beztak začne pozdě“.¹¹⁶

Krajský úřad následně svolal místní šetření na 23. srpna 1859. To se konalo v buquouské myslivně Ponholz u Blanska. Úřad na jednání pozval také majitele sousedních pozemků, vesměs obyvatele Blanska. Prvním bodem jednání byl projekt nových rechlí s ohledem na omezení průtoku vody v řečišti. Po přeměření vyšlo najevo, že nad rechem je potok Černá při normálním stavu vody široký $9^{\circ} 3' 0''$ (9 vídeňských sáhů, 3 stopy a nula palců,¹¹⁷ tedy cca 18 m), zatímco na místě zamýšlené stavby jen 9° (cca 17 m). Po odečtení šířky zamýšleného středního pilíře $1^{\circ} 2' 0''$ (cca 2,5 m) by pro průtok vody zbyl prostor jen $7^{\circ} 4' 0''$ (cca 14,5 m). Kvůli dosažení normálního průtoku bylo tudíž nutné ustoupit s pravobřežním pilířem o $1^{\circ} 5' 0''$ (cca 3,5 m) hlouběji do břehu, vybrat předpolí k rozšíření potočiště a vyrovnat záliv za zamýšleným nábrežním pilířem. Přístup k pobřežním pilířům měl být zajištěn ne navážkou, ale stejně jako u dosavadního starého stavu dřevěnými lávkami (*durch Steghölzer*), aby se při větším náporu vody zajistil její nerušený odchod. Tyto změny byly vyznačeny do plánu, který vrchnost předložila a jenž se dodnes zachoval u spisu.¹¹⁸

¹¹⁶ SOkA Český Krumlov, fond OÚ Kaplice, kart. č. 10, složka korespondence týkající se sporu o stavbu rechlí v Ponholzi v letech 1858–1860.

¹¹⁷ Vídeňská sáhová měrná soustava byla platná v letech 1764–1876. Pro tehdejší jednotky se běžně používaly následující zkratky: $1^{\circ} = 1$ sáh (Klafter) = 1,896 m; $1' = 1$ stopa (Schuh) = 0,316 m; $1'' = 1$ palec (Zoll) = 0,026 m.

¹¹⁸ SOkA Český Krumlov, fond OÚ Kaplice, kart. č. 10, složka korespondence týkající se sporu o stavbu rechlí v Ponholzi v letech 1858–1860.

Obec Blansko sice souhlasila se stavbou, ovšem jen proti odškodnění za jejich pozemky, na kterých se měly stavět pilíře rechlí, a za škodu na trávě. Požadovali tři prostorové sáhy (*Raumklafter*, tj. 20,5 m³) tvrdého dřeva dlouhého třicet palců (80 cm), a v případě, že by nebylo k dispozici tvrdé dřevo, pak čtyři prostorové sáhy (27,3 m³) měkkého dřeva o stejné délce. Dále žádali o kontrolu břehů před plavením dřeva a po něm a opravení případných škod vzniklých plavením. Majitelé zdejších polí taktéž souhlasili se stavbou, ohradili se však proti každé škodě způsobené stavbou nebo plavením dřeva. Zástupci panství Nové Hradky na požadavky obce nebyli připraveni, protože se dopředu neseznámili s původními smlouvami ohledně provozu celého plavení dřeva a jeho skladování. Přislíbili, že tak učiní a k rozhodnutí si vyžádají souhlas majitele panství, Jiřího Jana Jindřicha hraběte Buquoye. Před skončením jednání opět zdůraznili naléhavost rychlé výstavby rechlí kvůli podzimnímu plavení dřeva na začátku října.¹¹⁹

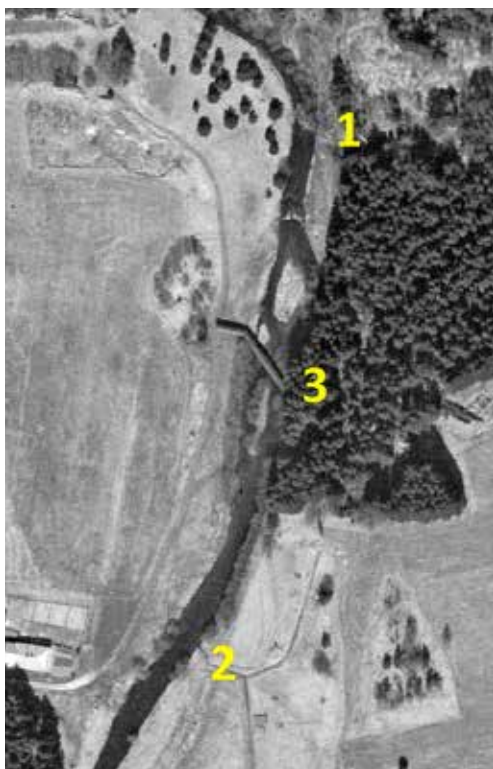
O dva týdny později, dne 8. září 1859, poslal správce novohradského panství krajskému úřadu obšírnější výklad o právu panství používat obecní pastviny pro plavení dřeva. Musel kvůli tomu pročíst komisionální protokol, sepsaný 25. března 1784 krajským úřadem, tedy poté, co zemský úřad povolil panství Nové Hradky plavit dřevo.¹²⁰ V protokole krajského úřadu se řešil hlavně způsob odškodnění všem majitelům pozemků, vodních děl a dalším, kteří kvůli plavební dřeva trpěli nějaké škody. Na základě toho si panství kvůli vyhazování plaveného dřeva pronajalo část obecní pastviny, obci se však ponechal pruh pastviny u řeky k průhonu dobytka. Obci Blansko se za to tehdy platily 4 zlaté (v nové měně 1 zlatý 68 krejcarů vídeňské měny). To trvalo jen do roku 1806, kdy byly rechle přestěhovány na pozemek pana Wolfa, obyvatele Blanska. Jemu panství dávalo ročně jeden sáh dřeva, a to až do roku 1857, i když rechle byly od roku 1836 přestěhovány na současné místo na obecní pastvině. Obec Blansko měla onen jeden sáh dřeva obdržet až v roce 1858. Současné požadavky obce Blansko považoval novohradský správce za přehnané. Argumentoval tím, že budějovická c. k. Lokální komise pro výkup a úpravu pozemkových břemen obci Blansko ve smyslu c. k. patentu z roku 1852 uložila, aby po každém ukončení plavení dřeva nahlásila případnou náhradu škod během 14 dnů u nadřízeného politického c. k. úřadu. Dále zdůrazňoval, že dřevo z hraběcích lesů z revírů Hojná Voda (Heilbrunn), Bělá (Zirnetschlag), Pohoří (Puchers) a Lužnice (Luschnitz) se na skladiště dříví v Ponholzi v obci Blansko, zřízeném roku 1780, plaví vždy v předjaří, aby se zčásti využila voda z táního sněhu. V té době však obecní pastvina, využívaná k vyhazování plaveného dřeva nanejvýš po dobu 20 dní, podle něj nenesla žádný užitek. Požadavky obce Blansko na roční odškodnění ve formě třech sáhů tvrdého nebo čtyř sáhů měkkého dřeva, což při tehdejších cenách dřeva mělo ročně stát 20 zlatých vídeňské měny, proto znovu označil nejen za přehnané, ale dokonce za nepochopitelné. Dřevo na skladiště v Ponholzi se totiž plavilo s nemalými vrchnostenskými náklady, aby Kaplice a okolí, jakož i samotní obyvatelé Blanska byli opatřeni palivovým dřívím. Přesto bylo panství ochotné platit blanské obci každoročně 10 zlatých vídeňské měny, aby odstranilo každou příčinu k případnému sporu.¹²¹

Když se s tímto výkladem seznámil krajský a následně okresní úřad, bylo svoláno na 13. října 1859 jednání sporných stran, které si ale stále trvaly na svém a nebyly ochotny se dohodnout. Nastalo dlouhé mlčení, během něhož bylo ale možné používat při plavení staré dřevěné rechle. Po téměř půl roce, dne 24. března 1860, dorazil na okresní úřad v Kaplici zplnomocněný adjunkt novohradského hospodářského úřadu, který s nesmílovaným návrhem obce Blanska souhlasil. Její zástupci pak konečně prohlásili, že nyní proti stavbě nových rechlí již nic nenamítají. O pět dní později uzavřely obě strany

119 SOKA Český Krumlov, fond OÚ Kaplice, kart. č. 10, složka korespondence týkající se sporu o stavbu rechlí v Ponholzi v letech 1858–1860.

120 Tento protokol se dochoval v originále i v opise, oba jsou pospolu uloženy v SOA v Třeboni, odd. Třeboň, fond Vs Nové Hradky, nezprac., oddíl voroplavy. Protokol byl sepsován postupně ve dnech 23.–27. 3. 1784, neboť bylo třeba zaznamenat způsob odškodnění všech dotčených stran. S obcí Blansko byl protokol sepsán 25. 3. 1784.

121 SOKA Český Krumlov, fond OÚ Kaplice, kart. č. 10, složka korespondence týkající se sporu o stavbu rechlí v Ponholzi v letech 1858–1860.

Obr. 30. Rechle nazývané Ponholz na reambulované mapě stabilního katastru Blanska u Kaplice, 1872, zakresleny v dnešní rozloze, po roce 1904 prodloužené o pobřežní část, zdroj: Katastrální úřad pro Jihočeský kraj, katastrální pracoviště Český Krumlov

Obr. 31. Rechle nazývané Ponholz nedaleko Blanska u Kaplice na leteckém měřickém snímku, foto: 1967, zdroj: Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad Dobruška © Ministerstvo obrany ČR. Legenda: 1 – umístění rechlí postavených roku 1780/1781; 2 – umístění rechlí postavených roku 1806; 3 – umístění dřevěných rechlí postavených roku 1836, roku 1859/1860 nahrazených novými na kamenných pilířích (srov. obr. 28)

vzájemné narovnání. Krajský úřad následně 27. dubna 1860 vystavil souhlas se stavbou nových rechlí u skladiště dřeva v Ponholzi podle již dříve opraveného plánu.¹²²

Poslední podoba rechlí Ponholz v Blansku z doby plavení dřeva

Rechle byly postaveny nejspíše ještě v roce 1860, protože vrchnost neměla žádný důvod stavbu odkládat, naopak. Jejich popis z roku 1904 dokládá, že byly sice postaveny podle tehdejšího plánu, ale navíc byly ještě zastřešeny: „Rechle Ponholz byly postaveny v každém ohledu solidně a stabilně. Jeho hlavní opory tvořily tři pilíře z kamenných kvádrů, navzájem spojených jedním trámem. Celá budova je krytá, uvnitř byly deponovány potřebné tyče bření.¹²³ Aby se zabránilo prolomení bření, byl prostřední podélní nosník spuštěn níže a upevněn řetězy tak, že se opíral o pilíře. Celá budova je postavena vůči proudu řeky šikmo, takže je tlaku vody a dřeva vystavena jen v malé míře.“¹²⁴

Dva další pilíře na levém břehu Černé, jež jsou součástí rechlí a též nesly krytou lávku, byly tedy postaveny až někdy v průběhu 20. století. Toto prodloužení uhýbalo z osy a mírně se zalamovalo. Podle výše zmíněných učebnic lesnictví byl tento tvar vhodný

¹²² SOKA Český Krumlov, fond OÚ Kaplice, kart. č. 10, složka korespondence týkající se sporu o stavbu rechlí v Ponholzi v letech 1858–1860.

¹²³ „Das ganze Gebäude ist eingedeckt und es werden darin die notwendigen Spindeln deponiert.“

¹²⁴ WAGNER, T., *Entstehung, Wesen und Betrieb*, s. 11.

Obr. 32. Zbytky rechlí v Gabriele, foto: V. Šolc, 1955, zdroj: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i., fotodokumentární sbírka Praha, sign. 5936HK

u chytacích rechlí, které měly pojmout velké množství plaveného dřeva. Jeho objem se v Ponholzi zřejmě od roku 1860 stále zvětšoval, a proto se vyplatilo do zdejších rechlí dále investovat. Jejich role na plavební trase patřila ke klíčovým, neboť některé objemné plávky dřeva končily právě zde. Proto bylo zapotřebí, aby byly postaveny opravdu bytelně. Nelze vyloučit, že mohly být opatřeny i dvojím brlením, jak tomu bylo zvykem u většiny velkých rechlí.¹²⁵ Naznačovala by to i existence jejich nově objeveného podstatného prvku, totiž prahových trámů v řečišti, umístěných po obou stranách zpevněného dna pod rechlemi (blíže obr. 8). Ovšem zda bylo v Ponholzi druhé brlení skutečně někdy instalováno, se nepodařilo ověřit.

Ve srovnání s jinými rechlemi, jež se používaly na novohradské plavební trase v době stavby současných rechlí v Ponholzi (v roce 1860), je nutné konstatovat, že právě ponholzké byly nejstabilnější a nejbytelnější. Zvláště ilustrativní jsou staré snímky dalších rechlí na Černé, zřízené v Gabriele a v Černém Údolí,¹²⁶ které setrvaly ve své prosté dřevěné konstrukci až do 20. století. Jistě to ovlivnila skutečnost, že se nacházely na horním toku této říčky, ještě před soutokem s Pohořským potokem. Na rozdíl od nich připlulo k rechlím v Ponholzi, situovaným těsně před vyústěním Černé do Malše, podstatně více dřeva. Mohutnost ponholzkých rechlí předčila až modernizace rechlí v Plavu v roce 1896, která, jak se zdá, neměla tenkrát v Českých zemích obdoby.

¹²⁵ GAYER, K. – FABRICIUS, L., *Die Forstbenutzung*, s. 303.

¹²⁶ Nedatovaný snímek rechlí v Černém Údolí buquoyského lesního revírníka F. Peřiny je k nahlédnutí v databázi Historische Datenbank Böhmerwald, dostupné online: <https://www.bwb-ooe.at/hist-db/> [21. 09. 2024].

Rechle dosud známé, respektive nesnadné hledání dalších příkladů

Pátrání po existujících rechlech přineslo zjištění, že doposud známe pouze pět (ne vždy kompletně) zachovaných objektů tohoto druhu, přičemž se na všechny vztahuje památková ochrana. V Ústředním seznamu kulturních památek ČR jsou zaznamenány tyto stavby: Na Vltavě se v Českém Krumlově na předměstí Plešivec (okr. Český Krumlov) nachází „lávka U rechlí“ (č. ÚSKP 44649/3-1191), na Teplé Vltavě v Lenoře (okr. Písecký) je „krytá lávka“ (č. ÚSKP 45624/3-3637). V mírné zátočině říčky Černá, poblíž vesnice Blansko (okr. Český Krumlov) stojí „krytá lávka“ (č. ÚSKP 13795/3-1217). Na Malši v Plavu (okr. České Budějovice) se vyjímá modernizovaná „zdrž na plavení dřeva, tzv. rechle“ (č. ÚSKP 102466). Na řece Vydra na Šumavě poblíž Modravy naváděly dřevo do umělého kanálu rechle čili hrablový most, uváděný pod nepřesným názvem „hradlový most“, jež jsou součástí Vchynicko-tetovského plavebního kanálu (č. ÚSKP 26816/4-3299, od roku 2014 národní kulturní památka).

S ohledem na skutečnost, že plavení polenového dřeva bylo v minulosti velmi rozšířeným a potřebným hospodářským odvětvím, které se bez tohoto druhu plavebního zařízení neobešlo, jeví se nám uvedený výčet rechlí jako velmi neúplný. Určitě je namístě vysvětlení, že po ukončení tohoto způsobu transportu dřeva řada rechlí zanikla beze stopy, zvláště pokud šlo pouze o dřevěné konstrukce. Přesto je možné předpokládat, že i na jiných místech České republiky vznikly rechlové mosty na pevných, kamenných pilířích, které mohly přežít až do dnešní doby, i když jejich původní účel mohl být zapomenut (podobně jako u rechlí v Blansku). Jaké vodítko však při jejich hledání zvolit?

Při tak neprobádaném tématu je nutno improvizovat a vymezit si na počátku spíše menší prostor. Hledat další rechle mezi stovkami, či spíše tisícovkami mostů a lávek je obtížně představitelné. Ovšem na základě zkušenosti, že rechle v Blansku u Kaplice jsou prezentované jen jako „krytá lávka“, snad není úplnou chybou zaměřit se na pátrání mezi dalšími krytými mosty či lávkami. Zastřešení sice rozhodně není podstatnou součástí rechlí, leč bylo a je natolik atraktivním prvkem, že – velmi pravděpodobně – napomohlo rechlím v Lenoře, Českém Krumlově a Blansku k jejich zachování a následnému zařazení do památkové chráněné fondy. Pro „rychloupátrání“ byly zvoleny dva zdroje – Památkový katalog a knížka Jana Koláře z roku 1926, zaměřená na dokumentaci dřevěných krytých mostů v Čechách, na Moravě, Slezsku, Slovensku a Podkarpatské Rusi.¹²⁷

V Ústředním seznamu kulturních památek se v rámci České republiky nachází (přínejmenším) třináct dalších památek zvaných *lávka*, *dřevěná lávka*, *dřevěný most*, *krytá dřevěná lávka*, *krytá lávka*, *roubená krytá lávka*, *silniční most dřevěný krytý*, které nejsou dávány do žádné souvislosti s plavením dřeva.¹²⁸ Jan Kolář též neuvádí, že by jím vybrané mosty dříve sloužily jako plavební zařízení. Výjimku učinil pouze u některých rechlí na schwarzenberských panstvích: „Zvláštností jsou šumavské mosty švarcenberského velkostatku, před nimiž se zachycuje plovoucí polenové dříví a svádí do kanálu, jímž se dále plaví a na určitých místech vybírá. Přes vtoky do kanálů vedou obyčejné lávky, v podélných stěnách zašalované, kryté střechami. Obsluhují se z nich hradidla, když se má kanál uzavřít nebo otevřít.“ Jako příklad autor uvedl dřevěný most na Vydře u Vchynicko-tetovského kanálu, mosty přes Otavu mezi Dlouhou Vsí a Novým Městečkem na sušické okresní silnici, přes Vltavu v Horní Vltavici a „dřevěný přechod větších rozměrů“ přes Vltavu v Českém Krumlově.¹²⁹ Je zajímavé, že plavební historie si tento autor všiml pouze u „krytých mostů“ na jihu Čech. U zkoumaných objektů pak téměř výhradně jen popisoval jejich konstrukci, k mnohým z nich přiložil i zaměření a fotodokumentaci, ale jejich historií se zabýval jen sporadicky.

¹²⁷ Pro potřeby této studie jsme kvůli složitému dohledávání dalších informací vynechali objekty na Slovensku a Podkarpatské Rusi. KOLÁŘ, J., *Dřevěné mosty kryté*.

¹²⁸ Ústřední seznam kulturních památek (ÚSKP), dostupný online: <https://www.pamatkovykatalog.cz/> [20. 08. 2024]. Termín *rechle* se v Památkovém katalogu nachází jen u rechlí v Plavu a Lenoře. Termín *hrablo* se zde pojí pouze s rechlemi v Lenoře. Termín *brlení* naopak nacházíme jen u rechlí v Plavu.

¹²⁹ KOLÁŘ, J., *Dřevěné mosty kryté*, s. 20.

Obr. 33. Švařec, krytá lávka na řece Svatce (okr. Žďár nad Sázavou), foto: 1910, zdroj: soukromá sbírka

Stavební podoba zastřešení mostů a lávek o účelu mostu mnoho nenapoví, protože utilitárně pojaté jednoduché řešení bylo užito například jak na silničním mostě v Radošově, tak u známých rechlí v Lenoře nebo v Českém Krumlově. Stříška krytá šindelem, boky zakryté vždy jen prostým bedněním, prosvětlení většinou sporé, které většinou neumožňuje výhled ven. Příklad, v němž by se při zakrytí mostků projevila snaha po zdobnosti, například že by byly užity detaily typické pro dřevěnou architekturu daného kraje, se nepodařilo zachytit. Bylo to snad proto, že jejich životnost, potenciálně stále ohrožovaná přírodními živly, bývala krátká? Jak dále zjistíme, důležitější informace se dá odvodit z umístění mostku či lávky, šířky mostovky a nástupu na ni.

Případné rechle je samozřejmě nutné hledat na tocích, po nichž se plavilo dřevo. Už proto stojí za zmínku, že naprostá většina krytých lávek, uvedených v Památkovém katalogu a v knize J. Koláře z roku 1926, se nachází právě na splavných řekách. Od středověku se dřevo plavilo na Labi,¹³⁰ Mži,¹³¹ Ohři¹³² či Otavě.¹³³ Později se s tímto transportem dřeva začalo na Jizeře (zatím nejstarší známá písemná zmínka o voroplavbě pochází z roku 1513¹³⁴), Úpě (ve druhé polovině 16. století se po Úpě a Labi plavily špalky¹³⁵), Zdobnici (od 17. století¹³⁶), Odře (splavná přinejmenším již v 17. století¹³⁷), Svatce (splavná od počátku 18. století¹³⁸) či Moravici (splavná určité na konci 19. století¹³⁹).

130 IŠA, František, O plavení dřeva na Jizeře v 16. století, *Boleslavica*, 2015, roč. 8, č. 15, s. 23.

131 NOŽIČKA, Josef, *Přehled vývoje našich lesů*, Praha 1957, s. 44.

132 LŮŽEK, Bořivoj, Plavení dříví po Ohři, *Český lid*, 1970, roč. 57, s. 81–83.

133 IŠA, František, O plavení dřeva na Jizeře v 16. století, *Boleslavica*, 2015, roč. 8, č. 15, s. 16.

134 Tamtéž, s. 25.

135 Tamtéž, s. 24.

136 Tamtéž, s. 24.

137 NOŽIČKA, J., *Přehled vývoje našich lesů*, s. 152; IŠA, F., O plavení dřeva, s. 22.

138 NOŽIČKA, J., *Přehled vývoje našich lesů*, s. 175; VERMOUZEK, Rostislav, Plavení dřeva po Svatce a Svitavě, *Lesnická práce*, 1971, roč. 50, č. 1, s. 43–45.

139 Na Moravici se nachází umělý plavební kanál, přivádějící dřevo do papírny Žimrovice. Začal se stavět v letech 1889–1891 a sloužil až do roku 1966. SIMANOV, Vladimír, Historie lesnické techniky v letech 1945–1992. Technické památky v lesním hospodářství, *Lesnická práce*, 2017, roč. 96, č. 1, s. 40–43.

Ani to však nemůže být spolehlivým vodítkem, neboť řada zastřešených mostů zde mohla být postavena jen kvůli nutnosti převést přes vodní tok cestu nebo silnici. Nicméně pokud se lávka ocitla na místě, kudy nevedla významnější komunikace, kterou navíc nezaznamenal ani stabilní katastr, je namístě upozornět. Proč právě zde bylo zapotřebí zbudovat co nejtrvanlivější přemostění? Zdá se, že takovým případem může být památkově chráněná krytá lávka přes Svatku ve vsi Švařec (okr. Žďár nad Sázavou, č. ÚSKP 17477/7-7084), k níž podle pozorování D. Josefa vedla pouze pěšina vinoucí se mezi domky.¹⁴⁰ Na mapě z roku 1826 se tato lávka, vyznačená pouhou čarou, nachází mezi obecní loukou na pravém břehu a poli na opačné straně řeky.¹⁴¹ Na první pohled je švařecká lávka velmi podobná rechlím v Lenoře, čehož si před čtyřiceti lety všiml Dušan Josef. Zaujaly ho zejména schůdky, které ve Švařci z obou stran zpřístupňují lávku vynesenu vysokými kamennými opěrami.¹⁴² Stejný prvek se objevuje také u rechlí v Českém Krumlově a Blansku u Kaplice. Ačkoliv to samo o sobě ještě nemusí být nepochybným znakem rechlí, je zjevné, že schůdky by u důležitějších mostů byly nepřekonatelnou překážkou. Zde se zjevně počítalo jen s pěšími. Historie pozoruhodné lávky ve Švařci¹⁴³ není hlouběji probádána, byť jí samotné je věnována zasloužená pozornost – v nedávné době proběhla citlivá rekonstrukce.¹⁴⁴ Výsledky případného bližšího archivního průzkumu by byly jistě velmi zajímavé, a to s ohledem na další kryté lávky a mosty, které se na Svatce nacházely. Jsou to jednak tři nedochované kryté mosty v okrese Žďár nad Sázavou (v Dalečíně, Štěpánově nad Svatkou a Unčíně)¹⁴⁵ či malý mostek v Pernštejně (okr. Brno-venkov, č. ÚSKP 27538/7-4246) přes Nedvědičku, která se vlévá do Svatky. Za pozornost stojí též úzká lávka v Doubravníku (okr. Brno-venkov č. ÚSKP 11465/7-8606). Zřízena měla být roku 1899 „jako přístup k továrně na papír a lepenku firmy C. M. Kopřiva“.¹⁴⁶ Je nasnadě připomenout, že tato papírna nutně potřebovala trvalý přísun velkého množství dřeva. Pokud v továrně k výrobě celulózy (bez níž se lepenka neobešla) kupovali plavené dřevo, mohla právě tato lávka sloužit jako záchytné brlení?

Budoucího badatele, pátrajícího po rechlích a historii plavení dřeva, by jistě mohl zajímat i případ možného prolínání funkce mostu a rechlí. Oba případy zaznamenal historik Daniel Kovář v Březí u Boršova nad Vltavou (okr. České Budějovice). Zdejší most přes Vltavu byl totiž při jedné z přestaveb, realizované krumlovskými Schwarzenbergy v roce 1776, ve své spodní části opatřen jakousi konstrukcí, která sloužila k zachytávání plaveného dřeva. Zřejmě mohlo jít o provizorium v době, kdy byly rechle, jež schwarzenberská vrchnost nechala postavit roku 1730 o něco výše po proudu Vltavy, zchátralé. Novými byly nahrazeny až v roce 1802 a svému účelu sloužily až do konce 19. století. V roce 1904 byly rozebrány a odstraněny. Nepomohlo protestování obyvatel z okolních vsí, kteří si tudy zvykli zkracovat cestu na druhý břeh Vltavy.¹⁴⁷

Další důkladný archivní výzkum slibuje odhalení mnoha překvapivých a objevných informací, protože historii plavení dřeva (kromě povodí Vltavy) nebyla dosud věnována komplexní pozornost.¹⁴⁸

140 JOSEF, Dušan, *Naše mosty historické a současné*, Praha 1984, s. 184–185.

141 Ústřední archiv zeměměřičství a katastru, císařský otisk stabilního katastru katastrální obce Švařec, 1826, sign. 3079.

142 JOSEF, D., *Naše mosty*, s. 184–185.

143 Kresba lávky ve Švařci se ocitla na pamětním razítku s heslem: „Chraň staré mosty!“, kterého se používalo na dokumentech týkajících se popularizace našich historických mostů. Tamtéž, s. 184–185.

144 K celkové obnově dřevěné konstrukce lávky došlo v roce 2006, kdy byly vyměněny oba hlavní nosníky délky 22 m a podlaha. V roce 2023 dostala lávka novou šindelovou krytinu. Původní autentickou součást lávky tvoří krov a obě zděné pobřežní opěry z lomového kamene, které však mohou být výrazně starší než dochovaná lávka. Za tyto informace velmi děkuji Janu Večeřovi z NPÚ, ÚOP v Telči.

145 KOLÁŘ, J., *Dřevěné mosty kryté*, nestránkovaná obrazová příloha, obr. 19–22.

146 Citováno z <https://pamatkovykatalog.cz/kryta-drevena-lavka-14701324> [25. 09. 2024].

147 LAVIČKA, R. – HAVLICE, J. – KOVÁŘ, D., – NIKRMAJER, L. – ŠIMÁNEK, J., *Velké dějiny malého města*, s. 303–304.

148 Tuto problematiku nově shrnul IŠA, F., O plavení dřeva, *passim*.

Kromě informací písemných je pochopitelně potřeba věnovat se dokumentaci v terénu. Zdá se, že dosud nedošlo k průzkumům reliktní úprav říčního dna pod rechlemi, zejména s ohledem na přítomnost prahových trámů a zpevnění dna, které souvisely s aretací spodní části brlení. Nutno upozornit na to, že v rámci průzkumu při tvorbě této stati byly tyto (rozsáhle zachované!) prvky zjištěny u rechlí v Ponholzi v Blansku u Kaplice stejně jako v Lenoře. Rechle v Českém Krumlově a u Vchynicko-tetovského kanálu se nacházejí na splavech, které zjevně byly zároveň oporou pro brlení. Rechle v Plavu v tomto směru zkoumány nebyly.

Závěr

Prvním podnětem k sepsání této statě bylo nalezení podrobných archivních podkladů k rechlím Ponholz v Blansku u Kaplice. Došlo k tomu při rešerši pramenů k historii buquoyského plavení dřeva v Novohradských horách, respektive na Pohořském potoce a říčce Černé.¹⁴⁹ V průběhu zpracovávání této mikrohistorické sondy však narůstala potřeba uvést rechle v Ponholzi do širšího kontextu, aby bylo možné této pozoruhodné vodní stavbě lépe porozumět z hlediska její konstrukce i účelu a zhodnotit její kvality z hlediska památkářského. Vyšlo však najevo, že téma rechlí je u nás odborně „netknuté“ a stojí v hlubokém stínu dnes velmi rozvinutého zájmu o voroplavbu, jež svou atraktivitou přitahuje pozornost laické veřejnosti i specialistů. Kulturněhistorický význam tohoto odvětví byl roku 2022 symbolicky zpečetěn i zápisem vorářství na seznam nehmotného dědictví UNESCO.¹⁵⁰ Rechlemi jako specifickým typem vodní stavby se podrobněji nezabývali ani autoři, kteří se soustředili na Schwarzenberský plavební kanál, postavený koncem 18. století právě pro volnou plávku dřeva. Důvodem je patrně malý počet těchto zařízení na tomto kanále, která se nadto v sousedství technických zajímavostí a rarit jiného druhu dostala do kategorie podružných témat. Jakéhokoliv zhodnocení se nebylo možné dobrat ani u dochovaných jihočeských rechlí stejného typu jako v Blansku, totiž v Lenoře (okr. Prachatice) a Českém Krumlově (okr. Český Krumlov), ačkoliv zejména rechle v Lenoře patří mezi známé a v literatuře hojně citované příklady pozoruhodné technické památky. Zájem odborníků i laiků se však u nich zaměřuje zejména na jejich kryté dřevěné lávky, jež však nejsou pro pravý účel rechlí nijak významné. Další známé dochované rechle, které se podařilo v rámci České republiky dohledat, se nacházejí v Plavu (okr. České Budějovice). Tyto však představují ojedinělý příklad moderní konstrukce z roku 1896. Další rechle pocházejí z konce 18. století a nalézají se na Vchynicko-tetovském kanále (okres Klatovy), kde naváděly plavené dřevo z toku Vydry do uměle vytvořeného kanálu. Ani tyto objekty však nedošly svého odborného zhodnocení. Spolu s rechlemi v Blansku se dnes v rámci České republiky ví o pouhých pěti zachovaných objektech tohoto druhu.

Kromě základního přehledu zachovaných rechlí u nás chybí také pojednání o konstrukci této specifické vodní stavby, vyjma krátkého slovníkového hesla v *Technickém slovníku naučném* z roku 1935.¹⁵¹ Pro poučení tedy bylo nutno sáhnout k německy psaným učebnicím, napsaným před zhruba sto lety pro studenty lesnictví.¹⁵² Na naučné literatuře německé a rakouské provenience ovšem byli závislí i autoři hesla zmíněného technického slovníku.

Rechle se určitě musely nacházet na mnoha tocích, jež se využívaly pro plavbu dřeva v nesvázaném stavu z těžko přístupných horských oblastí ještě v první polovině

149 VYSKOČIL, A. – FLORIÁN, J. – SVITÁK, Z. – BUREŠ, M., Plavení dřeva, v tomto čísle časopisu.

150 Vedle České republiky o připsání tradice vorářství společně usilovalo šest dalších evropských států: Lotyšsko, Německo, Polsko, Rakousko a Španělsko. Předmětem zápisu je starobylá tradice spojená se stavbou vorů a jejich plavením po řekách. Jde nejenom o řemeslné postupy při stavbě voru, ale i o znalosti spojené s jeho navigací po řece, a v neposlední řadě i o specifickou kulturu s touto tradicí spojenou, osobitě zvyky a vorářskou slovesností otisknutou do plaveckých písní a plaveckého slangu. České dědictví UNESCO, dostupné online: https://www.unesco-czech.cz/vorarstvi/predstaveni/#page_start [12. 09. 2024].

151 TEYSSLER, V. – KOTYŠKA, V., *Technický slovník naučný*, s. 608–609.

152 ECKERT, F. – LORENZ, H., *Lehrbuch der Forstwirtschaft*; GAYER, K. – FABRICIUS, L., *Die Forstbenutzung*.

20. století. Z důvodu opuštění tohoto způsobu transportu dřeva, čemuž napomohla hlavně železnice, zanikala (či byla odstraňována) i tato plavební zařízení. Mnohdy jistě bez viditelné stopy v terénu, zvláště byla-li jejich konstrukce převážně dřevěná. Snad jediné, co se eventuálně ještě mohlo dochovat, jsou úpravy dna pod rechlemi související s aretací spodní části brlení. Tento prvek byl v přítomné studii poprvé popsán a zdokumentován u rechlí v Blansku i v Lenoře. Představoval jejich podstatnou funkční součást, o níž se dalo poučit nejen ve výše zmíněných starých učebnicích lesnictví, ale i v písemnostech vztahujících se k rechlím na Šumavě na schwarzenberském panství Vimperk.

Největší šanci na dochování (po ukončení plavení dřeva) měly rechle s odolnou konstrukcí pilířů, zejména kamennou, jako tomu bylo například u rechlí na počátku Vchynicko-tetovského kanálu, kde zanikly jen dřevěné části. Pokud však byly některé z rechlí vybaveny krytou stříškou, měly šanci upoutat pozornost a přezít jako pozoruhodná technická památka, zejména pokud sloužily jako mosty převádějící komunikaci přes vodní tok. Tento význam mají dnes rechle v Českém Krumlově. Pokud tato užitná funkce chyběla nebo byla zanedbatelná, mohla stále ještě objekt zachránit dřevěná krytá lávka, jež byla a stále je považována za nejzajímavější část rechlí. Takové štěstí potkalo rechle v Lenoře a u Blanska. Přesto jsou však jejich novodobé osudy velmi odlišné. Lenora, která je mnohem více na očích, se těší velkému zájmu odborníků i laické veřejnosti. Naopak rechle v Ponholzi, umístěné mimo cestní síť a navíc v turisticky jen sporadicky navštěvované oblasti Kaplicka, stojí pozapomenuty (včetně své historie) a ani zánik dřevěné kryté lávky v důsledku požáru před rokem 2006 jim nepřinesl žádnou popularitu. Z přítomné stati však vyplývá, že co se konstrukce a významu týče, můžeme rechle v Blansku směle zařadit po bok často citovaných plavebních zařízení v Lenoře a Českém Krumlově. Všechny jmenované dosud existující rechle by si rozhodně zasloužily soustředěný stavebněhistorický průzkum, neboť informace o nich dosud zveřejněné jsou roztržité, velmi povrchní a místy zatížené neodůvodněnými smyšlenkami.

Lze předpokládat, že nerozpoznaných objektů rechlí se může v naší republice nacházet více. O naznačení způsobu, jakým by snad bylo možné je dohledat a ověřit jejich účel, jsme se zde – byť poněkud improvizovaným způsobem – alespoň pokusili. Zdá se, že například krytá lávka ve Švařci (okr. Žďár nad Sázavou) mohla v minulosti sloužit jako rechle. Je však jasné, že bez základního výzkumu spočívajícího v archivních rešerších a podrobné terénní dokumentaci se nelze dobrat spolehlivých informací. I dnes téměř ikonické rechle v Lenoře si jistě zaslouží, aby se ono zvláštní informační vzduchoprázdno, které se kolem nich rozprostírá, zaplnilo hlubším poznáním. Neprobádanost tohoto tématu způsobuje, že patero známých dochovaných objektů rechlí, nacházejících se v jihozápadní části České republiky, je dnes nazíráno jako skutečná rarita. Je tomu ale skutečně tak?

Summary

The Ponholz barrier in Blansko forms a part of the Buquoy navigation watercourse in the Novohradské Mountains, the backbone of which are the Pohořský Brook and the Černá and Malše rivers. Since the beginning of floating on this navigation route (1780) there have been several devices for catching logs, called rechle (barriers/rakes). According to the findings so far, they all had a simple wooden form. Barrier in Blansko was the only one that has been rebuilt in 1858–1860, and its footbridge has since been supported by three stone bridge piers (only the Plav barrier on the Malše river was surpassed in strength after modernisation in 1896). Two more piers were later added to the Blansko barrier on the left bank side of the river. It is not known

when they received a canopy and formwork, but it was for this element that they were registered as a cultural monument in 1958 under the name “covered footbridge”. Their navigational history has been forgotten. The development of the design of the barriers as a specific water structure in our countries has not yet been elaborated. The present paper provides an overview of the topic based on the interpretation in older forestry textbooks and several probes into archival sources concerning the Schwarzenberg estate of Vimperk. The article also discusses an important structural component of the barriers – the threshold beams under the barrier bridge, which served as arrestment of the lower part of the bar screen and have been preserved at the

barriers in Blansko and Lenora. Although they are visible, no one has mentioned them yet. The covered footbridges on the barriers attract particular attention, although their only purpose was to protect their wooden girders (and the bar screen poles stored on them when floating did not take place) from bad weather. Bridges and footbridges were sometimes covered for

the same reasons. A search for other preserved barriers in the Czech Republic revealed that only four objects of this type were known so far (the Blansko barrier is the fifth), all of them located in south-west Bohemia. However, there may be more, and this study therefore aims to stimulate the search and exploration of other such objects in other parts of the Czech lands.

Prameny a literatura

Archivní a sbírkové fondy

Národní archiv, fond Stabilitní katastr – indikační skici (1824–1931).

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, spisový archiv.

Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Český Krumlov, fond Velkostatek Vimperk – nové oddělení knih (1799–1948), fond Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice [1755] 1792–1950], fond Schwarzenberská ústřední stavební správa České Budějovice – stavební plány (1773–1944).

Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Třeboň, fond Buquoyské ústřední ředitelství Nové Hradky (1789) 1924–1945 (1946), fond Velkostatek Třeboň 1784 [1323–1784 (1886)], fond Velkostatek Nové Hradky, nezprac. (1359–1945), fond Velkostatek Nové Hradky – mapy a plány (1601–1944).

Státní okresní archiv České Budějovice, fond Okresní úřad České Budějovice I (1820) 1850–1945 (1990).

Státní okresní archiv Český Krumlov, fond Okresní úřad Kaplice (1770) 1850–1938 (1952).

Ústřední archiv zeměměřičství a katastru, fond Císařské otisky stabilního katastru, dostupné online: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

Internetové zdroje

České dědictví UNESCO, dostupné online: <https://www.unesco-czech.cz> [13. 09. 2024].

Český národní korpus, SYN v12, dostupné online: https://www.korpus.cz/kontext/query?corpname=syn_v12 [13. 09. 2024].

Historische Datenbank Böhmerwald, dostupné online: <https://www.bwb-ooe.at/hist-db/> [13. 09. 2024].

Památkový katalog, dostupné online: <https://www.pamatkovykatalog.cz/> [13. 09. 2024].

POKORNÝ, Jiří – ŠERTLER, Hynek, *Mosty. Část druhá. Univerzita Pardubice, Doprávní fakulta Jana Pernera*, Pardubice, b. d., dostupné online: https://vladimirsuchanek.upce.cz/files/Mosty_-_cast_1.pdf [13. 09. 2024].

Rechle u Lenory, Wikipedie, dostupné online: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rechle_u_Lenory [13. 09. 2024].

ZM dřevěný most v Lenoře, Česká národní banka – Zlaté mince – Mosty České republiky, dostupné online: <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/numizmatika/zlate-mince/mosty-ceske-republiky-/dreveny-most-v-lenore/> [13. 09. 2024].

Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm, Erstbearbeitung (1854–1960), digitální verze in *Digitalen Wörterbuch der deutschen Sprache*, dostupné online: <https://www.dwds.de/wb/dwb/streckbaum> [13. 09. 2024].

Literatura

BĚL, Jiří, Vchynicko-Tetovský kanál, in: *Využití díla Josefa Rosenauera pro rozvoj regionu Šumavy. Sborník příspěvků z mezinárodní konference (konané u příležitosti 200. výročí úmrtí Josefa Rosenauera)*, 13. a 14. května 2004, Český Krumlov – Hradec Králové 2004, s. 23–28.

BLAŽKOVÁ, Tereza, *Zapomenuté stopy dřevařů na Šumavě*, České Budějovice 2019.

BUREŠ, Michal – PAŘEZ, Jan, Plavení dřeva, in: *Novohradské hory a novohradské podhůří. Příroda, historie, život*, DUDÁK, Vladislav (ed.), Praha 2006, s. 679–686.

BURKOVSKÝ, Jülius, Niekdajšie unikátne Horné hrable v Banskej Bystrici, in: *Z histórie lesního dopravníctví = Z histórie lesného dopravníctva = From the forest transport history*, STEINOVÁ, Šárka (ed.), Praha – Banská Bystrica – Zvolen 2012, s. 24–33.

ECKERT, Franz – LORENZ, Heinrich, *Lehrbuch der Forstwirtschaft für Waldbau- und Försterschulen sowie zum forstlichen Unterrichte für Aspiranten des Forstverwaltungsdienstes. III. Band. Die forstlichen Fachgegenstände*. II. Auflage, Wien 1903.

ENGELS, Hubert, *Handbuch des Wasserbaues für das Studium und die Praxis*, Leipzig – Berlin 1914.

FÖRSTER, Gustav R., *Das forstliche Transportwesen. Darstellung seiner Mittel und Anstalten mit Rücksicht auf zweckmäßige Auswahl, Einrichtung und Benützung derselben*, Wien 1885.

GAYER, Karl – FABRICIUS, Ludwig, *Die Forstbenutzung. Ein Lehr- und Handbuch*, Berlin 1921.

- GALLISTL, Thomas, *Českokrumlovsko na počátku 20. století. České komentované vydání z německého originálu Heimatskunde des polit. Bezirkes Krummau*, ŠPINAR, Jindřich (ed.), České Budějovice 2024.
- HANZLÍKOVÁ, Hana, Vchynicko-Tetovský plavební kanál a režim vedení vody pro vodní elektrárnu Vydra na Čenkově pile, in: *Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2008*, Plzeň 2008, s. 229–236.
- HLADÍK, Hynek, *Schwarzenberský plavební kanál v zrcadle historických dokumentů = Der Schwarzenbergische Schwemmkanal im Spiegel historischer Dokumente*, [Vimperk] 2021.
- CHADT (ŠEVĚTÍNSKÝ), Jan Evangelista, *Dějiny lesů a lesnictví (hospodářství lesního a hospodářského lesního zřízení či úpravy lesa – soustav) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Písek 1913.
- IŠA, František, O plavení dřeva na Jizeře v 16. století, *Boleslavica*, 2015, roč. 8, č. 15, s. 15–47.
- JANOUSEK, Emil, Náčrt vývoje lesního hospodářství na panství prášilském na Šumavě, *Lesnická práce*, 1938, roč. 17, č. 3, s. 128–160.
- JOSEF, Dušan, *Encyklopedie mostů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1999.
- JOSEF, Dušan, *Naše mosty historické a současné*, Praha 1984.
- KAISLER, Vojtěch, Technické zdokonalení vodní dopravy dříví, *Lesnická práce*, 1931, roč. 10, č. 1–2, s. 5–34.
- KALNÝ, Adolf, Nové datum novohradského urbáře z roku 1553, *Jihočeský sborník historický*, 1966, roč. 35, s. 183–186.
- KLIMESCH, Johann Matthäus, Die Ortsnamen im südlichen und südwestlichen Böhmen, *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 1908, Jhrg. 47, Nr. 2, s. 125–219.
- KLOUDA, Josef, Plavení dříví po Malši, *Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*, 1965, roč. 2, č. 1, s. 14–21.
- KOLÁŘ, Jan, *Dřevěné mosty kryté v Republice československé se 63 fotografiemi a 30 tabulkami*, Praha 1926.
- KOVÁŘ, Daniel – MÖRTL, Pavel, Technické památky, in: *Novohradské hory a novohradské podhůří. Příroda, historie, život*, DUDÁK, Vladislav (ed.), Praha 2006, s. 547–554.
- LANDA, Miroslav, Plavení dřeva na Šumavě, in: *Šumava. Příroda – historie – život*, Praha 2003, s. 583–590.
- LANDA, Miroslav, Plavení dříví v jižních Čechách, *Lesnická práce. Časopis pro lesnickou vědu a praxi*, 1978, roč. 57, s. 233.
- LAVIČKA, Roman – HAVLICE, Jiří – KOVÁŘ, Daniel – NIKRMAJER, Leoš – ŠIMÁNEK, Jan, *Velké dějiny malého města. 750 let Kamenného Újezda*, České Budějovice 2013.
- Lesnická čítanka*, Písek 1930.
- LŮŽEK, Bořivoj, Plavení dříví po Ohři, *Český lid*, 1970, roč. 57, s. 81–83.
- MÄRTEN, Johann, *Heimatskunde des Bezirks Kaplitz*, Krummau 1894.
- MOŠNA, Václav – RENDEK, Jan, *Krásné mosty České republiky*, Praha 2012.
- MÜLLER, Jan, „Město běhalo se...“ Poznámky k ikonografii Českého Krumlova, in: *Český Krumlov. Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví*, GAŽI, Martin (ed.), České Budějovice 2010, s. 843–876.
- NEUMANN, Jiří, Ze staré Šumavy. Dříví se plavilo i po Blanici, *Obnovená Tradice*, 2001, roč. 12, č. 23, s. 36–37.
- NOŽIČKA, Josef, *Přehled vývoje našich lesů*, Praha 1957.
- POKORNÝ, Jiří – ŠERTLER, Hynek, *Mosty. Část druhá*, Univerzita Pardubice, Dopravní fakulta Jana Pernera, Pardubice, b. d.
- REICHARDT, Honza – REICHARDOVÁ, Blanka, *Stará Šumava. Pláně a Povydrí*, Praha 2004.
- RIEGGER, Joseph Anton, *Skizze einer statistischen Landeskunde Böhmens, Einige Beilagen zum II. Heftchen*, Leipzig – Prag 1794/95.
- SAILER, Herbert, *Kaplitz. Geschichte eines Städtchens im Böhmerwald. I. Teil. Kaplice. Dějiny jednoho městečka na Šumavě. 1. díl*, České Budějovice 2017.
- SCHEUFLER, Vladimír – ŠOLC, Václav, *Voroplavba na jihočeských tocích*, Praha 1970.
- SCHMIDTMAYER, Rudolf, *Krummauer Geschichten aus der Zeit vom Jahre 1584 bis zum Jahre 1720, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 1912, roč. 50, s. 373–405.
- SIMANOV, Vladimír, Historie lesnické techniky v letech 1945–1992. Technické památky v lesním hospodářství, *Lesnická práce*, 2017, roč. 96, č. 1, s. 40–43.
- ŠTEMBERK, Josef (ed.) – MAYER, Ernest – HLADÍK, Hynek, *Schwarzenberský plavební kanál – historie a současnost*, Vimperk 2013.
- VERMOUZEK, Rostislav, Plavení dřeva po Svatce a Svitavě, *Lesnická práce*, 1971, roč. 50, č. 1, s. 43–45.
- VESELÝ, Karel, Českokrumlovské rechle (k 180. výročí jejich postavení), *Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*, 1978, roč. 15, č. 1, s. 45.

- VICENA, Ivo, Vývoj lesů na Šumavě v posledních 100 letech, *Lesnická práce*, 2018, roč. 97, č. 7, s. 24–29.
- VONDRA, Jiří, *Přehled technických památek v českých zemích. Rozpravy Národního technického muzea v Praze*, Praha 1970.
- WAGNER, Theodor, *Entstehung, Wesen und Betrieb der auf der Exzellenz Karl Graf Buquoyschen Domäne Gratzen in Böhmen bestehenden künstlichen Trift und Flößerei des Brenn- und Rundholzes*, Wien 1904.
- WOITSCH, Jiří, Z historie lesní dopravy a dálkového transportu dříví. Voroplavba I., *Lesnická práce*, 2018, roč. 97, č. 1, s. 44–45.
- ZEMAN, Lubomír, Dřevěný krytý most přes řeku Ohři v Radošově opět stojí, *Zprávy památkové péče*, 2004, roč. 64, č. 2, s. 113–117.

Slovníky a lexikony

- ČABART, Jan (red.), *Naučný slovník lesnický*, 1. díl, Praha 1959.
- HAVRÁNEK, Bohuslav – BĚLIČ, Jaromír – HELCL, Miloš – JEDLIČKA, Alois (red.), *Slovník spisovného jazyka českého*, díl V. R–S, Praha 1989.
- JUNGSMANN, Josef, *Slownjik česko-německý Josefa Jungmanna*, díl I. A–J, díl III. P–R, Praha 1837.
- KADLEC, Karel – HELLER, Karel, *Německo-české názvosloví úřední a právnické*, Praha 1926.
- KLIMEŠ, Lumír, *Slovník cizích slov*, Praha 1981.
- KOTT, František Štěpán, *Česko-německý slovník zvláště grammatiko-fraseologický*, Praha 1878–1893.
- KUČERA, Josef Maria, *Deutsch-tschechisches und tschechisch-deutsches Wörterbuch für die Holz-, Forst- u. Jagdwirtschaft*, Prag 1942.
- Ottův slovník naučný*, 4. díl, Praha 1891.
- POLENO, Zdeněk (red.), *Lesnický naučný slovník*, 1. díl, Praha 1994.
- TEYSSLER, Vladimír – KOTYŠKA, Václav, *Technický slovník naučný*, díl XI, Praha 1935.

Mgr. Jarmila Hansová (nar. 1974)

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích

hansova.jarmila@npu.cz

ORCID ID: 0000-0002-7713-5056

Obor Kulturní dějiny absolvovala na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Od roku 2000 působí v Národním památkovém ústavu, kde se počínaje rokem 2008 věnuje zejména archivním rešeršům pro operativní a stavebněhistorické průzkumy. Hluběji se zabývá tematikou památek, v prvé řadě církevních, v širším historickém kontextu.

Památky

Jižní Čechy
3/2024/2

Recenzovaný časopis

Vydává Národní památkový ústav s finanční podporou
Ministerstva kultury České republiky (IP DKRVO).

Evidenční číslo MK ČR E 24309

ISSN 2788-0435

Sídlo a IČ redakce:

Národní památkový ústav, Valdštejnské nám. 162/3,
118 01 Praha 1 – Malá Strana, IČ 75032333

Kontaktní e-mail: pamatky.gnr@npu.cz

**Webové stránky časopisu s požadavky na formální
úpravu textů:** <https://pamatky.npu.cz>

Pokyny pro autory příspěvků:

<https://pamatky.npu.cz>

Za původnost a věcnou správnost uveřejněných
příspěvků odpovídají autoři.

Články a studie procházejí nezávislým
recenzním řízením.

Prošlo jazykovou korekturou.

Fotografie na obálce: Dub u Prachatic, kamenný
klenutý most č. 14125-2, foto: Václav Toufar, 2022

Překlady: Eva Pardoe

Layout: Kateřina Landová

Grafická úprava a sazba: Martin Sládeček

Tisk: H. R. G. spol. s r. o., Svitavská 1203,
570 01 Litomyšl

Distribuce: Knihkupectví NPÚ, Na Perštýně 12, 110 00
Praha 1 – Staré Město, tel.: 234 653 331, 739 752 968,
e-mail: prodejna.praha@npu.cz

Informace o nabídce titulů vydaných NPÚ:

<https://www.npu.cz/knihkupectvi>

© Národní památkový ústav, Praha 2024

Ročník 3, číslo 2

Redakce:

Mgr. Martin Gaži

Redakční spolupráce:

Mgr. et Mgr. Kornélia Kolářová Takácsová, Th.D. et Ph.D.

Mgr. Milan Kudyn

Mgr. Kateřina Pražáková, Ph.D.

MgrA. Gabriela Zelenková

Redakční rada:

Mgr. et Mgr. Kornélia Kolářová Takácsová, Th.D. et Ph.D.

(předsedkyně)

MgrA. Gabriela Zelenková

(tajemnice)

redakční okruh jižní Čechy:

Mgr. Zdeněk Bezečný, Ph.D.

PhDr. Daniel Kovář

PhDr. Jan Šimánek

Mgr. Martin Gaži

Ing. Daniel Šnejd

redakční okruh západní Čechy:

PhDr. Eva Dittertová

Ing. arch. Petr Domanický

Mgr. Pavel Kodera, Ph.D.

doc. Mgr. Karel Nováček, Ph.D.

Mgr. Radek Šíroky, Ph.D.

Bc. Lukáš Smola

Mgr. Petr Sokol

redakční okruh východní Čechy:

doc. Mgr. Petr Grulich, Ph.D.

Mgr. Ladislav Hloušek

doc. PhDr. Vladimír Hrubý

Mgr. Jindřich Kolda, Ph.D.

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.

Mgr. Radek Pokorný

Ing. Jiří Slavík

PhDr. Zuzana Vlasáková, Ph.D.

redakční okruh Morava:

Mgr. Michal Kamp

Mgr. Petr Odehnal, Ph.D.

Mgr. David Valúšek

Mgr. Petr Žakovský, Ph.D.

Mgr. Jan Matyáš, Ph.D.

redakční okruh Morava a Slezsko:

doc. RNDr. Petr Bednář, Ph.D.

Mgr. Miroslav Kindl, Ph.D.

prof. PhDr. Irena Korbelařová, Dr.

doc. Mgr. Petr Kozák, Ph.D.

dott. Jana Michalčáková, Ph.D. et Ph.D.

doc. PhDr. Andrea Pokludová, Ph.D.

PhDr. Dalibor Prix, CSc.

Mgr. Jana Koudelová, Ph.D.

prof. PhDr. Ing. arch. Miloš Matěj, Ph.D. et Ph.D.

Mgr. Michaela Ryšková

Mgr. Martin Strakoš

Mgr. Michal Zezula, Ph.D.